

Vážené čtenářky a čtenáři,

držíte v rukou první letošní Bulletin Centra ázerbájdžánských a kaspických studií IIPS MU, jehož jednotícím tématem jsou vazby kaspického regionu na globální politiku. Jenotlivé příspěvky se tak soustředí na místo a perspektivy kaspických zemí v mezinárodních organizacích jako jsou NATO nebo OBSE, na geopolitická témata či otázky společenského rozvoje.

Hned první článek v Bulletinu od Emila Souleimanova, který působil například na Petrohradské státní polytechnické univerzitě nebo na Harvard University, se týká geopolitické reality regionu a otázek spojených s jeho nerostným bohatstvím. To je sice v poslední době tématem řady vzrušených diskusí, článek Emila Souleimanova se nicméně vyznačuje realismem a umírněným hodnocením. Kaspické moře totiž dle údajů autora skrývá jen asi dvě až sedm procent světových zásob ropy a nejedná se tak o oblast srovnatelnou s Perským zálivem, ale spíše se Severním mořem v Evropě.

Tři texty v Bulletinu se věnují mezinárodním organizacím a jejich vztahu se státy kaspické oblasti. Text Petera Plenty hodnotí nedávné předsednictví Kazachstánu v OBSE a Lukáš Hoder ukazuje překvapivě důležitou roli OBSE v otázkách spolupráce mezi Západem a Východem. Klára Bažantová se pak soustřeďuje na výbušnou otázku možného členství Gruzie v NATO.

V Bulletinu najdete i esej od vítězky soutěže mladých autorů „Skoč si do Baku“ Nely Armutidisové, která ve svém textu uvažuje nad konfliktem tradice a modernity v Baku.

Věříme, že vás již pátý Bulletin našeho Centra zaujme. Za redakční tým příjemné čtení přeji

Jana Kovačovská
Eltay Dilbazi

BULLETIN

CENTRA ÁZERBÁJDŽÁNSKÝCH A KASPICKÝCH STUDIÍ

KASPICKÝ REGION V GLOBÁLNÍ POLITICE

Emil Souleimanov

Kaspická energetická geopolitika v perspektivě | 2

Nela Armutidisová

Konflikt tradice a modernity v Baku | 6

Peter Plenta

Předsednictvo Kazachstanu v Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe | 9

Klára Bažantová

Vyhlídky Gruzie na členství v NATO | 12

Konul Bashirova

Azerbajdžan a Turecko v současných mezinárodních vztáchoch | 14

Lukáš Hoder

Díra v nové „železné oponě“? | 16

Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií (ACSC) je součástí Mezinárodního politologického ústavu (IIPS) a na Masarykově univerzitě zajišťuje prostřednictvím spolupráce odborníků z oblasti vědy a výzkumu, studentů a zástupců kulturní a mediální oblasti informace a znalosti o jednom ze stále významnějších regionů světa.

Při koordinaci širokého spektra aktivit z oblasti historie, ekonomie, mezinárodní politiky a kultury Ázerbájdžánu a kaspické oblasti využívá Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií bohaté univerzitní zkušenosti a kvalitní odborné zázemí umožněné záštitou Mezinárodního politologického ústavu MU. Vysoká relevance a nadstandardní hloubka dodávaných informací je umožněna i četnými a pečlivě udržovanými kontakty Centra s řadou akademických i společenských institucí přímo v daném regionu.

Centrum ázerbájdžánských a kaspických studií pomáhá zprostředkovat informace široké veřejnosti, a to jak prostřednictvím publikační činnosti, tak i v rámci pořádání debat, seminářů a diskuzí. V rámci pravidelných akcí zprostředkovává ACSC bližší seznámení také s kulturou v dané oblasti.

Kaspická energetická geopolitika v perspektivě

Emil Souleimanov

Pojem Kaspický region je moderní a ne zcela přesný,¹ ač v současné politické geografii již vžitý vynález americké diplomacie, kterým je pro snadnější kategorizaci označován obsáhlý areál tvořený třemi postsovětskými republikami jižního Kavkazu (Ázerbájdžán, Gruzie, Arménie) a pěti středoasijskými státy (Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán, Tádžikistán, Kyrgyzstán), i když z těchto zemí pouze tři (Ázerbájdžán, Kazachstán, Turkmenistán) mají přístup ke Kaspickému moři.² Tento (pan)region, v minulých desetiletích opomíjený, se ocitl ve středu pozornosti světové veřejnosti přibližně tři roky po rozpadu Sovětského svazu; právě v roce 1994 byla v Baku podepsána ostře sledovaná „smlouva století“ o těžbě kaspické (ázerbájdžánské) ropy předními západními těžařskými společnostmi. O region Kavkazu a střední Asie, který byl zpočátku považován za výlučnou doménu bývalé metropole Moskvy, se i v návaznosti na ekonomické zájmy postupně začaly zajímat vlády klíčových západních zemí, především Spojených států. Kaspický region se tak na přelomu 20. a 21. století stal jedním z ohnisek světové geopolitiky, kde se kříží strategické, politické a ekonomické zájmy aktérů globální politiky – států, nadnárodních společností i rozličných zájmových skupin. Zde se pokusíme přiblížit souvislosti „velké hry“ o kaspickou ropu a zemní plyn a její dopad na jihokavkazský region.³

To, že se na Apšeronském poloostrově nachází velké množství ropy, se vědělo již před tisíci lety a zdokumentovali to ve svých svědectvích cestovatelé ze západu i z východu; Marco Polo o této oblasti, které se za dávných dob přezdívalo „země ohňů“, na přelomu 13. a 14. století napsal, že se zde těžila ropa, která se používala pro účely osvětlení a také k léčbě.⁴ První ropný vrt s použitím moderních technologií na světě byl proveden právě na Apšeronu v roce 1848, tedy o deset let dříve než v americké Pensylvánii.

Ropa ve službách rozvoje

Prvopočátky průmyslové těžby velmi kvalitní ázerbájdžánské ropy se ovšem datují do roku 1871. V následujících desetiletích se Baku, symbol „ropného boomu“ a předzvěst nadcházející energetické revoluce, stalo ropnou metropolí nejen Ruské říše, ale de facto celého světa, neboť se zde kolem roku 1900 dobývala přibližně polovina světové produkce této strategické suroviny.⁵ Svého času legendární bakuská ropa posloužila k rozvoji města a jeho okolí, jakož i k vývoji moderních těžebních technologií. Stovky lidí díky ní záračně zbohatly, mezi nimi i mnoho cizinců, kteří dnes mají světové jméno, například Rothschildové a Nobelové. Právě na jižním Kavkazu byl v letech 1896–1906 vybudován vůbec první – a dodnes fungující – ropovod Baku–Batumi, který s použitím v té době nejmodernějších technologií přepravoval kaspickou ropu z Baku do výše uvedeného černomořského přístavu a dále lodmi na evropské trhy. Na přelomu 19. a 20. století byla rovněž objevena ropná lo-

žiska na severním Kavkazu, a sice na území dnešního centrálního Čečenska a přímořského Dagestánu; ukázalo se však, že jejich objem je ve srovnání s ázerbájdžánskou ropou omezený.⁶

Bakuská ropa měla mimořádný význam i během obou světových válek. Záhy po dvou ruských revolucích v roce 1917, které zpečetily zánik Ruské říše, se Baku stalo arénou soupeření Osmanské říše, Velké Británie, bolševiků a dalších mocenských subjektů; bakuská ropa též rozhodla o krátkém osudu Ázerbájdžánské demokratické republiky, kterou v dubnu 1920 okupovali Sověti. Za druhé světové války sovětská vojenská technika jezdila především na pohonné hmoty vyráběné z ázerbájdžánské ropy. Byla to právě snaha nacistického Německa ovládnout bakuskou ropu, která stála u zrodu operace Edelweiss (1942).

V poválečném období však byla ve Volžsko-uralské oblasti a zejména na západní Sibiři postupně nalezena rozsáhlá ložiska ropy a zemního plynu. Podíl ázerbájdžánské ropy na celosvazovém zásobování a exportu mimo Sovětský svaz tak začal postupně klesat; podstatná část ázerbájdžánských zásob na pevnině (onshore) byla totiž vyčerpána. Třebaže nadále docházelo k omezenému průzkumu a těžbě nalezišť situovaných v otevřeném moři na šelfu (offshore), což bylo pochopitelně technologicky náročnější a dražší, důraz již byl kladen na exploataci onshore zdrojů na západní Sibiři.⁷ V 80. letech minulého století se na západní Sibiři, především v Tjumeňské oblasti, těžilo již kolem dvou třetin veškeré

Centrum pro lidská práva a demokratizaci (Czech Centre for Human Rights and Democratization, CCHRD) vytváří nezávislé odborné prostředí pro zkoumání lidských práv. Centrum působí v rámci Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity a spolupracuje s akademickou půdou – Fakultou sociálních studií MU a Právníkou fakultou MU, i nevládními organizacemi nebo justici v ČR i Evropě.

Centrum představuje nezávislou akademickou instituci, která lidská práva sleduje z odborného sociálněvědního a mezinárodněprávního pohledu.

Centrum se specializuje na několik konkrétních okruhů, které byly zvoleny s ohledem na kurzy přednášené na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU a PrF MU a s ohledem na odborné zaměření členů Centra. Dle těchto panelů je členěn i Bulletin, který Centrum pravidelně každý měsíc vydává.

- 1) Mezinárodní trestní soudnictví
- 2) Evropský systém ochrany lidských práv
- 3) Mezinárodní politika a lidská práva
- 4) Česká republika a lidská práva

Více na www.iips.cz.

Vrtná plošina, zdroj: BP

sovětské ropné produkce.⁸ V současnosti v oblasti samotného Baku téměř žádná ropa nezbyvá, slibná naleziště však byla v posledních desetiletích existence Sovětského svazu objevena ve vzdálenosti několika desítek námořních mil od Apšeronu. Právě kvůli masivní těžbě sibiřských uhlovodíků a technologické a finanční náročnosti těžby z offshore ložisek ovšem nebyla využívána.⁹

Objem zásob nejasný

Objem zásob v Kaspickém moři lze jen velmi těžko určit, což je dáno především skutečností, že prozatím bylo prozkoumáno jen kolem patnácti procent rozlohy kontinentálního šelfu Kaspického moře a geologické průzkumy stále ještě probíhají.¹⁰ Je tedy třeba operovat se dvěma kategoriemi – ověřenými a prognózovanými zásobami, což vytváří prostor pro různé, často politicky motivované spekulace.¹¹

Údaje o objemu zásob strategických surovin zveřejňované ruskými, západními a místními analytiky skutečně byly motivovány politickými zájmy. Zatímco ruské zdroje během 90. let, kdy zájem o kaspickou ropu nevidané stoupl, odhadovaly zásoby této ropy přibližně na sedm až deset miliard barelů,¹² Američané tradičně uváděli mnohem vyšší čísla, která navíc v minulém desetiletí ještě rostla.¹³ Počátkem 90. let operovaly Spojené státy s údaji ve výši 100–150 miliard barelů, v roce 1998 Státní department hovořil již o 178 miliardách barelů ověřené a odhadované ropy a jednotliví jeho představitelé (například bývalý náměstek ministra zahraničí USA Strobe Talbott v roce 1998) zmiňovali výši až 200, respektive 240 miliard barelů.¹⁴ Údaje poskytované ázerbájdžánskou vládou se od těch amerických příliš nelišily. Podle současných údajů Úřadu pro energetické informace (*Energy Information Administration*, EIA) při americkém Ministerstvu energetiky (*US Energy Department*) tvoří výše ověřených zásob ropy v Kaspické pánvi 17 až 49 miliard barelů.¹⁵

Přestože kaspický region disponuje obrovskými ropnými zásobami, nemůže nikdy suplovat oblast Perského zálivu, jejíž podíl na světovém ropném

bohatství činí až 60 % s růstovým potenciálem do budoucna v závislosti na perspektivním zprovoznění nových ložisek.¹⁶ Kaspické moře může skrývat dvě až sedm procent světové ropy; množství ověřených zásob ropy v Kaspickém moři tvoří kolem dvou procent zásob celosvětových.¹⁷ Do roku 2015 až 2020 se pak kaspická ropa může na světové těžbě podílet třemi až šesti procenty.¹⁸ Svým potenciálem je proto kaspický region srovnatelný spíše se zásobami v Severním moři.

Stamilionové investice jsou nutností

Výraznou nevýhodou kaspických zemí, jež nemají přístup ke světovým oceánům, jsou nepoměrně větší náklady na produkci i přepravu, které mají spojitost se stále silnějšími fluktuacemi ceny ropy a ropných výrobků na světových trzích. Jak upozorňuje Bohuslav Litera, „budoucnost těžby ropy v oblasti Kaspického moře bude záviset do značné míry na světových cenách. Náklady na těžbu a dopravu kaspické ropy na trh činí asi 8–10 dolarů za barel [což je až třikrát dražší než náklady na těžbu a dopravu ropy ze středovýchodních zemí]; světové ceny se proto musejí pohybovat minimálně na úrovni 18 dolarů/barel. V opačném případě investice do těžby nebudou výnosné. Nicméně dlouhodobé výhledy počítaly se stabilizací cen ropy na úrovni 22–27 USD/barel, avšak v roce 2004 byla průměrná cena ropy typu Brent 38,27 USD/b a v následujících měsících se udržovala na relativně stabilní úrovni okolo 60 USD/b či výše“.¹⁹ Ázerbájdžán, Kazachstán a Turkmenistán postrádaly potřebné finance pro rozvoj těžební infrastruktury, byly si však vědomy toho, že exploatace bohatých nerostných surovin Kaspického moře představuje jedinou – a velice slibnou – možnost jejich hospodářského růstu. Usilovaly proto o co nejtěsnější spolupráci se zahraničními těžařskými společnostmi; od počátku bylo jasné, že bez stamilionových investic zvenčí se přístup k ohromným zásobám kaspické ropy a zemního plynu nikdy nepodaří získat.

Prognózy o výši zásob stále kolísají i v důsledku pokračujících geologických průzkumů; v 90. letech

Czech Republic Review of Human Rights

Centrum pro lidská práva vydalo bulletin Czech Republic Human Rights Review v angličtině. V bulletinu mohou zahraniční čtenáři získat přehled o hlavních lidskoprávních událostech v ČR za poslední pololeť. Bulletin obsahuje kromě dalších textů o komunické historii země a důsledcích pro současnou ČR z pohledu právního řádu, politiky i soudnictví. Dále je v Bulletinu rozhovor s generálem Roméo Dallaire, který velel jednotkám UNAMIR ve Rwandě v roce 1994, kdy v zemi probíhala genocida.

V Czech Republic Human Rights Review jsou dále texty o volebním právu mentálně handikepovaných občanů, jehož autorem je Ladislav Vyhnanek, asistent soudce na Ústavním soudu. Další text je od Petra Preclíka, který se jako volební pozorovatel zúčastnil voleb v Guineji a do Bulletinu napsal o volbách v chudších zemích kritický text.

Bulletin v angličtině si můžete přečíst na adrese www.iips.cz.

minulého století se objevila řada optimistických i pesimistických dílčích výsledků. Na přelomu 20. a 21. století se například zjistilo, že Ázerbájdžán, který byl doposud považován za možný „kavkazský Kuvajt“, má po Rusku a Íránu vůbec nejméně (ověřených) zásob ropy v oblasti Kaspického pánve; čelí místo v pomyslném žebříčku naopak zaujal Kazachstán, na jehož kaspickém pobřeží byla nalezena obrovská ložiska Tengiz, Karačaganak a Kašagan. Zatímco ještě v 90. letech se obecně mělo za to, že největší ropy je soustředěno právě v jižní části Kaspického moře, u ázerbájdžánského pobřeží, některé prognózy z počátku tohoto desetiletí připouštějí, že zásoby v Kazachstánu mohou tvořit až osmdesát procent celkového ropného bohatství Kaspického moře.²⁰ V ázerbájdžánském ložisku Šáh-Deniz bylo naopak objeveno významné ložisko zemního plynu, takže se Ázerbájdžán spolu s Turkmenistánem stává potenciálně významným producentem zemního plynu.²¹ Informace o ropném bohatství se na sklonku tisíciletí odrazily v růstu významu Kazachstánu, z něž se stal klíčový regionální aktér a perspektivně nejdůležitější vývozce ropy z Kaspiku.

Ještě větší význam než v těžbě ropy bude tedy kaspický region patrně mít pro celosvětovou produkci zemního plynu, a to s předpokládaným výrazným růstem do budoucna. Podle EIA činí výše ověřených

zásob zemního plynu v Kaspickém moři 232 trilionů kubických stop.²² Celková výše potenciálních a ověřených zásob zemního plynu se odhaduje na 360 trilionů kubických stop, což tvoří přibližně sedm procent ověřených světových zásob této komodity; je srovnatelná s výší zásob zemního plynu USA a Kanady dohromady.²³ Export zemního plynu z Kaspického moře může v horizontu přibližně patnácti let dohnout podobné výše.²⁴

Poznámky

1) Tento článek je součástí širší studie, která vznikla díky materiální podpoře GA ČR GA407/07/1315.

2) Rusko a Írán, třebaže rovněž mají přístup ke Kaspickému moři, obvykle nejsou americkými politology do Kaspického regionu zahrnovány. Pro označení takto vymezených kaspických států a Ruska i Íránu se vžil pojem *Caspian Littorals*.

3) Příznačné je použití pojmu „velká hra“ ve vztahu ke kaspické geopolitice 90. let minulého století, kdy se USA a Rusko střetly o kontrolu nad jižním Kavkazem a Střední Asii. Toto spojení („Great Game“) prvně použil britský spisovatel Rudyard Kipling v románu *Kim* (1901) pro označení velmocenského soupeření carského Ruska a Velké Británie o kontrolu nad středoasijskou oblastí; jako časový rámec onoho soupeření jsou obvykle uváděna léta 1813–1907.

4) Apšeronský poloostrov byl totiž znám jako oblast, kde byl před příchodem křesťanství a následně islámu rozšířen zoroastrismus – náboženství založené na

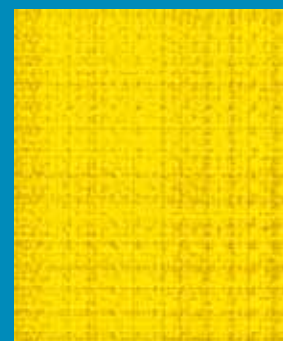

Proběhlé akce IIPS MU

Odborný seminář Ochrana sociálních, ekonomických a kulturních práv ústavními soudy

21. dubna 2011

Na půdě Právnické fakulty MU se 21. dubna uskutečnil odborný seminář o ochraně sociálních a hospodářských práv. Na semináři vystoupil kromě řady českých odborníků na ústavní právo a lidská práva také Roman Joch, poradce premiéra ČR a ředitele Občanského institutu.

Sociální a hospodářská práva jsou často vnímána odlišně od tradičních lidských práv, například občanských práv. Mnozí právníci naopak obě skupiny práv vidí jako naprosto rovnocenné a na půdorysu tohoto sporu probíhala během semináře diskuse.

Své příspěvky představili například Kateřina Šimáčková (NSS ČR), Ivo Pospíšil (ÚS ČR), Jan Kratochvíl (ESLP), Jan Wintr (Univerzita Karlova) a Ladislav Vyhnánek (ÚS a PrF MU). Zprávu ze semináře si můžete přečíst v dubnovém Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci.

Zdroj: Matthias Catoń.

uctívání ohně.

5) *World Mark Encyclopaedia of the Nations* (New York: John Wiley and Sons, 1976), 281–300.

6) V rámci kavkazských států byly zásoby ropy vzápětí objeveny i na středoasijském břehu Kaspického moře, a sice v severozápadním Kazachstánu, poněkud později též v západním Turkmenistánu (a Uzbekistánu).

7) Tento posun byl mimo jiné podmíněn tím, že v 80. letech se sovětská ekonomika přeorientovala na využití zemního plynu, kterého jsou na Sibiři hojné zásoby a jehož těžba je levnější. Současně rostl význam plynu i v globálním měřítku; Sovětský svaz se stal důležitým vývozcem této komodity zejména na evropské trhy.

8) U.S. Energy Information Agency, "Russia," October 1998.

9) Ropné vrty se v Sovětském svazu prováděly maximálně do hloubky 200 metrů, zatímco současné technologie umožňují vrtat až do hloubky 700 metrů. Většina nově nalezených ázerbájdžánských ložisek se nachází částečně či zcela pod hranicí 300 metrů.

10) Obtížné určování přesných objemů zásob je ostatně typické pro všechny oblasti těžby strategických surovin, s výjimkou těch zcela vyčerpaných.

11) Obecně platí, že státy-producenti surovin se snaží nadhodnocovat prognózy o velikostech zásob, aby přilákaly zahraniční investory a sjednaly si co nejvýhodnější podmínky, zatímco zahraniční investoři zpravidla při jednáních s vládami producentů států prognózy snižují ve snaze získat investice zvenčí a upevnit svoji prestiž a kredit u konkurentů; ovšem často naopak uvádějí vyšší čísla.

12) Jeden barel činí přibližně 159 litrů.

13) Gadžijev (2003), 415.

14) Sergej Žilcov, Ivan Zonn, Alexej Uškov, *Geopolitika kaspijského regiona* (Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 2003), 216.

15) EIA, „Caspian Sea Oil“, <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Caspian/Oil.html> (staženo 20. 1. 2008).

16) Oxfordský slovník mezinárodní politiky, (Praha: Ottovo nakladatelství, 2000), 855.

17) Richard Sokolsky, Tanya Charlick-Paley, *NATO and Caspian Security: A Mission too Far?* (Santa Monica: RAND, 1999), 72.

18) *The Wall Street Journal Europe*, 13. 10. 1998.

19) Bohuslav Litera, „Ropa a zemní plyn v oblasti kaspického moře“, in *Rusko a postsovětský prostor*, ed. Emil Souleimanov, (Praha: Eurolex Bohemia, 2007), 348. Viz rovněž Timothy L. Thomas, „Russian National Interests and the Caspian Sea“, *Perceptions*, 4:4, 1999/2000.

20) Jaffe in Chufirin (2001), 38.

21) Na rozdíl od ropy se zemní plyn obtížně skladuje a přepravuje, také manipulace s ním je náročnější. Ceny zemního plynu se „balíkově“ určují na léta dopředu, což ze zemního plynu činí těžce ovlivnitelnou komoditu.

22) EIA, „Caspian Sea: Natural Gas“, <http://www.eia.doe.gov/cabs/Caspian/NaturalGas.html> (staženo 20. 1. 2008). Jeden krychlový metr (m³) činí přibližně 35 kubických stop (ft³).

23) Sokolsky - Charlick-Paley (1999), 71.

24) Sergej Novoselov, Alexandr Lipčanskij, *Politika nacionalnoj bezopasnosti Rossii v kaspijskom regione (1991–2002)*, (Astrachan: Izdatelskij dom Astrachanskogo universiteta, 2004), 33.

Emil Sulejmanov (Souleimanov)

Emil Sulejmanov (Souleimanov) studoval germanistiku, anglistiku a rusistiku na univerzitách v Moskvě a v Praze. Je absolventem oboru mezinárodní vztahy na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze (Mgr. a PhDr. 2001; Ph.D. 2005) a oboru právo Petrohradské státní polytechnické univerzity (Mgr. 2004). Roku 2006 získal roční vědecké stipendium na Harvard University. Přednáší na Katedře ruských a východoevropských studií FSV UK. Specializuje se na problematiku bezpečnostních studií, zejména terorismu, mezinárodního organizovaného zločinu, energetické bezpečnosti; regionálně se zaměřuje na Rusko, Kavkaz a Turecko.

Tento sborník tvoří patnáct samostatných textů spojených tématem práva na soukromí. Jednotliví autoři se v nich snaží o hledání právních odpovědí na situace, kdy za naše pohodlí a blahobyt, ve kterém žijeme, platíme velmi vysokou daň: jsme monitorováni kamerami, při práci na počítači za sebou zanecháváme stopu, zapnutý mobil neustále signalizuje náš pohyb, atd.

Toto ohrožení soukromí navíc primárně nepochází od státu, nýbrž daleko více od privátních společností. Autoři, kterými jsou především soudci, advokáti a akademici, se proto věnují např. otázkám zveřejňování odposlechů, ochrany soukromí na internetu, omezení sdělovacích prostředků a zásahů do privátní sféry v důsledku sledování pomocí GPS. Protože téma ochrany soukromí je velmi živé a týká se celé společnosti, není sborník určen pouze pro právníky, nýbrž i pro širokou laickou veřejnost.

Publikaci lze objednat na stránkách Mezinárodního politologického ústavu MU (www.iips.cz).

Konflikt tradice a modernity v Baku

Nela Armutidisová

V průběhu historie i v současnosti se musel Ázerbájdžán potýkat s řadou konfliktů. Ať již jde o konflikty socioekonomické (plynoucí z nerovnosti životní úrovně), kulturně-lingvistické (za obnovení kultury a jazyka), územně-statutární či politické (obsazení SSSR a boj o Náhorní Karabach). (Yamskov 1991: 631) Kulturní a sociální vývoj je ovlivňován vazbami na islám, vlivy Ruska i konflikty s Arménií. Ázerbájdžánsko-arménský konflikt je tím nejčastěji skloňovaným tématem v kontextu politiky zakavkazských zemí. Je to téma objevující se v rámci různých vědních oborů a studií – historie, politologie či mezinárodních vztahů. Já však vidím ze své pozice studentky sociální antropologie v rámci daného tématu ještě jeden konflikt, konflikt poněkud abstraktnějšího charakteru, který má zcela jistě vliv na kulturní a sociální vývoj této země. Konflikt, který jsem vyzkoušela během svých opakovaných cest do Ázerbájdžánu, pobytu v Baku a komunikace s rodilými Ázerbájdžánci. Jedná se o konflikt tradice a modernity, což je asi nejvíc patrné na architektuře a moderní výstavbě vyrůstající v Baku ze dne na den.

V tomto textu se budu zabývat právě dichotomií tradice a modernity v hlavním městě Ázerbájdžánu – Baku. Nejprve objasním význam pojmů tradice a modernita, jejich vztah a relevantnost pro dané téma. Zmíním také dvě etapy ázerbájdžánské modernizace. Následně na základě svých terénních postřehů z pobytu v Baku interpretuji pomocí již zmíněného příkladu architektury sociální a kulturní realitu Ázerbájdžánu v průběhu dvou let. Základní osou celého textu je rychlý proces modernizace, který ovlivňuje sociální realitu daného prostředí. Budu se snažit najít odpověď na otázku, v čem spočívá tento proces a kdy dochází ke střetu s tradiční kulturou. Cílem této práce je ukázat kulturní a sociální vývoj Ázerbájdžánu (konkrétně však pouze města Baku, a to z důvodu snahy o objektivitu a vyhnout se zobecňování).

Moderní společnost jako protiklad všeho, co bylo před ní

V rámci sociální a kulturní antropologie se často vyskytují zmínky o tzv. tradičních, přírodních či archaických společnostech. Tyto společnosti představují díky své kulturní rozmanitosti hlavní objekt zájmu daného oboru. Pravdou je, že antropologie se opravdu zrodila jako obor zkoumající prvotně zvyky a realitu tzv. primitivních společností (ať již jde o politické, ekonomické, náboženské či sociální okolnosti). Avšak v průběhu času a vývoje poznání světa nastala změna v objektu zájmu antropologie, která se začala zabývat také tématy modernizace a akulturace, „což nastává tehdy, když mezi dvěma nebo více společnostmi dochází k přímému a dlouhotrvajícímu kontaktu.“ (Murphy 1999: 207) Tak došlo k tomu, že antropologie už nezkoumá pouze tradiční podobu určitých kultur, ale zajímá se o komplexní společnost, kde jsou tradice ovlivňovány modernizací.

Je zavádějící přesně definovat pojmy tradice a modernita, protože vždy je třeba uvažovat o kontextu popisované kultury a společnosti. Vycházíme z toho, že „moder-

ní společnost je zvyklá chápat samu sebe v příkrém protikladu ke všemu, co zde bylo před ní. Sociologie vymezuje modernitu jako opak tradice“ (Keller 2010: 9–10). Podle Kellera jsou hlavními znaky modernity zejména racionalita, výkonnost a efektivita. (Keller 2010: 9–10) Modernita se tak staví do opozice k tradici a vznikají dvě naprosto dichotomní kategorie. Jedna tzv. racionální a druhá tzv. iracionální, která často vychází z náboženství (taktéž klasifikovaného jako iracionální) a zejména z rituálů. „Provozování rituálů je znakem většiny tradičních společností.“ (Keller 2010: 156). Ve společnosti existuje tendence k diferenciaci světa na dvě protikladné dichotomie, jako je žena/muž, příroda/kultura, in-group/out-group či tradiční/moderní. Jsou to kategorie protikladné, vylučující se a také umožňující svou vzájemnou existenci. A právě tento poslední bod je stěžejní pro studium konfliktu tradice a modernity, protože dané kategorie se ovlivňují díky skutečnosti, že moderní společnost se zrodila ze společnosti tradiční. Můj postoj k polarizaci kategorií tradice a modernity je poněkud skeptický a domnívám se, že vztah mezi nimi může být velmi úzký. Což bude ilustrovat i níže uvedený příklad.

Jak již bylo řečeno, rituály jsou typickým znakem tradičních společností. Keller však dodává následující: „Moderní společnost se od předchůdců neliší v tom, že by rituály neprovozovala. Přesně naopak. Lze je však najít v jiné formě jako každodenní interakce. (...) Tyto rituály však nedokáží redukovat nejistoty, zvyšovat důvěru ani posilovat integritu celé společnosti, jako to zcela automaticky dělaly rituály tradiční.“ (Keller 2010: 156–157)

Dvě etapy modernizace

V Ázerbájdžánu dochází přesně k tomuto fenoménu. Střetávají se zde (ale také se navzájem doplňují) koncepty tradice a modernity. Tradice jsou zakořeněné v každé společnosti, tedy i v té ázerbájdžánské. Zde jsou postaveny zejména na odkazu islámu a dlouhé historii.

Martin Machay
Hospodářsko-politické
důsledky průzkumu
vesmíru

Vesmírná politika je ve světě ustáleným vědeckým oborem. Pokrývá mezinárodní kosmické právo, politologii, sociologii, techniku a technologie a v neposlední řadě i historii. Ekonomický obsah vesmírné politiky se donedávna omezoval na pouhé kalkulace a jako takový nebyl její výraznou součástí.

Čtenáři bude představena nejen historie amerických kroků při průzkumu vesmíru, ale hlavně jejich ekonomický rozměr. Zatímco první část knihy prezentuje spíše makroekonomické důsledky průzkumu vesmíru po desetiletích, druhá část se zaměřuje na detailnější analýzu především z pohledu mikroekonomie. Závěrečná třetí část se snaží čtenáře inspirovat k zamyšlení nad tím, jak jednou v budoucnu může hospodářství vypadat a kam až nás vesmírná politika může zavést.

Publikaci lze objednat na stránkách Mezinárodního politologického ústavu MU (www.iips.cz).

ce, kterou způsobují vlivy blízkých muslimských „ropných zemí“ a také spolupráce s Evropou a snahy o začlenění do Evropské unie. Tento fakt bych nyní ráda ilustrovala pomocí příkladu architektury a mé osobní zkušenosti s pobytem v Baku.

Baku mýma očima v průběhu dvou let

Baku jsem poprvé navštívila v srpnu roku 2009. Tehdy jsem turisticky obdivovala staré město s množstvím historických budov a pozorovala panorama muslimsky vyhlížejícího města z Panenské věže. Dokonce i socialistické paneláky v sobě měly kouzlo orientu a islámského ducha. Historickou atmosféru města narušovaly pouze ropné věže a základy nově se rodících mrakodrapů. To je moje první (a zcela jistě značně zromantizovaná) vzpomínka na Baku. Už tehdy to bylo město moderní, plně nově vyrůstající futuristických výškových budov a na první pohled patrného „moderního ducha“. Tento „moderní duch“ však byl v určité rovnováze s „duchem tradičním“. Stále zde převažovaly tradiční (i když turismem ovlivněné) obchody s muslimskými symboly a modlitebními předměty. A místní obyvatelé velmi ostře zdůrazňovali dlouhou ázerbájdžánskou historii a její vliv na vývoj celého světa. Dbali na tradice a kulturní identitu.

O rok později, v červenci 2010, jsem město navštívila podruhé. A vrátila jsem se se smíšenými pocity. Před rokem jsem viděla Baku jako tradiční město historických budov a romantické promenády. Dnes jsem viděla jiné město – futuristickou postmodernu s budovami až do nebe. Velmi překvapivá byla zejména rychlost procesu modernizace města, kdy domy skutečně rostly ze země ze dne na den. Tam, kde na začátku mého příjezdu bylo staveniště, se na konci tyčil skleněný mrakodrap. Lidé, ještě před rokem zdůrazňující zejména historii a tradice své země, dnes pyšně mluvili o nových výstavbách a bohatství Ázerbájdžánu.

Cílem této práce však není zhodnotit kvalitu tohoto vývoje. Mým cílem je naopak ukázat, v čem tato modernizace spočívá a co mělo (má) vliv na tak rychlý proces. A právě k tomuto odhalení mi poslouží příklad architektury.

Architektura jako ilustrace modernizace

Již několikrát jsem naznačila ilustraci procesu modernizace na příkladu architektury. Architektura mi poslouží jako názorná ukázka konfliktu dichotomních kategorií tradice a modernity. A. Gell (1999) chápe umělecké dílo jako způsob sociální interakce, neboť fyzická osoba zprostředkovává sociální vztah mezi dvěma lidmi, což zapřičiňuje další sociální vztahy. Umění tak produkuje společenské vztahy a má zásadní vliv na reprodukci lidské společnosti. Podle Gella mají předměty „schopnost konat“, mají svou sociální účinnost, kterou jim vložil určitý akteur. (Gell 1999: 159–186) Gellovo tvrzení se týká mimo jiné i uměleckých předmětů, tedy objektů sochařských, malířských, literárních, hudebních či třeba architektonických. A právě na příkladu architektury je vidět rychlý proces modernizace, který v poslední době „ovládl“ Baku.

Architektonický rozvoj však má delší trvání. Naftový rozmach po první světové válce vedl k architektonické explozi a produkoval stavby ve všech stylech z konce 19. století – neo-klasicistický, neo-gotický, Maghrebi ze severní Afriky i rokoko. Po roce 1917 prošla architektu-

Ázerbájdžán však v posledních stoletích prošel značným kulturním a sociálním vývojem, kdy modernita začala vytlačovat tradici. Současná realita Ázerbájdžánu je postavená na tradičních rituálech uchovávajících historickou podobu této země, ale zároveň se nebrání rychlé modernizaci. Tento proces je možné rozdělit na dvě etapy. V první etapě byla modernizace způsobena vlivem Sovětského svazu. Tu druhou potom způsobují vlivy země, jejichž hospodářství postavené na základě ropných zásob umožňuje velmi rychlý vývoj. A také vlivy proudící z Evropy a Evropské unie.

Sovětský modernismus se projevoval zejména gigantismem, masovou výrobou a spotřebou, rozsáhlou racionalizací státní ideologie a kulturní homogenitou řídicí étos technologie a kulturu odvětví. (Murray 1992 in Ray 1997: 545–546) Sovětský komunistický vliv na modernizaci společností spočíval právě v důrazu na racionalizaci. Postsovětské státy (tedy i Ázerbájdžán) se musí potýkat s konfliktem tohoto vlivu a tradicemi zrozenými v dávné historii. Z těchto skutečností se tedy rodí podle Raye tvrzení, že v postkomunistických společnostech dochází k problémům s modernitou. „Modernita se vyznačuje vertikální a horizontální diferenciací vysoké a nízké kultury, organizovaným kapitalismem a vytvářením normativity. (...) Být moderní je složitý proces, který se vzpírá jednoduchým polaritám. Je to proces nejednoznačný a výsledky představují pouze jednu z mnoha možných konstelací.“ (Ray 1997: 545) Tato citace přímo souvisí s mým výše uvedeným tvrzením, že diferencovat svět na moderní a tradiční není příliš šťastné. Naopak spolu tyto (často polarizované kategorie) velmi souvisí, navzájem se ovlivňují a usnadňují si existenci. Podobně kriticky se Ray staví i k možnosti, že by v postsocialistických zemích po pádu komunismu došlo ke krizi modernity a jejímu pozastavení. To je pouze relativní, protože proces je znovuobnoven globálními vztahy. (Ray 1997: 545)

K rozklíčování sociální reality Ázerbájdžánu lze použít právě tuto skutečnost. Tradiční kultura postavená na náboženství (v tomto případě islámu) byla dlouhou dobu potlačována vlivem Sovětského svazu. Sociální realitu ovlivnila komunistická racionalizace. Po pádu komunismu potom dochází k druhé etapě moderniza-

Baku, zdroj: JensAar.

Čtvrtletník Politologický časopis / Czech Journal of Political Science je prvním vědeckým recenzovaným politologickým periodikem vycházejícím v České republice. První číslo časopisu vyšlo v roce 1994. Časopis nabízí reprezentativní platformu pro prezentaci výsledků původního politologického výzkumu, a tím se významně podílí na konstituování politologie jako vědecké disciplíny a na jejím etablování v rámci ostatních sociálních věd.

Časopis přináší studie, články, recenzní stati, diskuzní příspěvky, recenze a informace o dění v politologické obci. Texty mohou být v českém, slovenském nebo anglickém jazyce. Tematicky zahrnuje oblasti politické filozofie a teorie, komparativní politologie, politické sociologie, analýzy policy, evropských studií, mezinárodních vztahů či bezpečnostních studií.

Pokyny pro autory a informace o předplatném jsou k dispozici na www.iips.cz.

Baku, zdroj: JemSakar

ra mnoha změnami, které jsou v Baku patrné. Byly stavěny vesnice pro deset tisíc pracovníků v ropném průmyslu. Mnoho nových staveb ale bylo stavěno v tradičním duchu jako pojistka udržení ázerbájdžánské kultury. (Halliday, Molyneux 1986) Žádná výstavba však nevyrostla tak rychle, jak je tomu dnes díky moderním technologiím a příznivé ekonomické situaci vycházející z ropného průmyslu.

Typickým příkladem je loni nově vybudovaná „největší vlajka světa“. Pro mě se stala symbolem ukazujícím povahu a sociální realitu současného Baku. „Fragmenty ukazují měnící se společenské postoje. (...) Materiál má schopnost mluvit, dává věci ducha. Předměty nám pomáhají pochopit svět, který je současně představuje.“ (Saunders 2000: 43–67) A právě tato vlajka je ideální ilustrací kulturního a sociálního vývoje, který Baku v posledních letech prodělalo. A v čem spočívá ten konflikt tradice a modernity? Modernitou je samo budování megalomanských projektů za použití technických vymožeností současné doby.

Vlajka jako symbol tradice i modernity

Technikalizace je jedním z nejdůležitějších atributů modernizace. A zde se nelze vyhnout srovnání se zeměmi, jejichž vliv na vývoj Baku je více než patrný. Země, jejichž hospodářství a ekonomika postavená na těžbě ropy umožňuje rychlý vývoj. Bakuská vlajka se přímo inspirovala jiným podobným monumentem pocházejícím právě z takovéto země. Jedná se o Spojené arabské emiráty, které s velkou slávou vystavěly pro změnu nejvyšší budovu světa Burdž Chalífou. Tento příklad jasně ukazuje vliv „ropných společností“, jejichž ekonomika umožňuje takto rychlou modernizaci. Ale zpět k ázerbájdžánské vlajce – ukáže konflikt

tu tradice a modernity. Tradiční je samotný námět tohoto projektu – vlajka. Vlajka je symbolem národní hrdosti a víry v tradice dané kultury. Typická ukázka modernizačního procesu budování futuristických gigantických projevů je vlastně postavená na tradičním základu této společnosti.

Tento text byl pouze krátkým exkurzem do kulturně-sociální reality Baku, který byl (jsem si toho vědoma) ovlivněn mými subjektivními zkušenostmi a pobytem zde. Chtěla jsem touto prací ukázat ambice Ázerbájdžánu na proniknutí do moderního světa, ať již je to Evropa nebo „ropné společnosti“ jako jsou například Spojené arabské emiráty. Baku je zajímavou ukázkou konfliktu tradice a modernizace a já jsem zvědavá, jak bude tento vývoj pokračovat a jakou podobu Baku uvidím, až ho znovu navštívím.

Zdroje

- Gell, A. 1999. *Technology of Enchantment and the Enchantment of Technology*. In Eric Hirsch (ed.) *The Art of Anthropology*. London: Atlone.
- Halliday, F., Molyneux, M. 1986. *Letter from Baku: Soviet Azerbaijan in the 1980s*. MERIP Middle East Report.
- Keller, J. 2010. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha: SLON.
- Murphy, R.F. 1999. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON.
- Ray, L. 1997. *Post-Communism: Postmodernity or Modernity Revisited*. *The British Journal of Sociology*, Vol. 48.
- Saunders, N., J. 2000. *Bodies of Metal, Shells of Memory*. In *Journal of Material Culture*. Vol. 5(1).
- Yamskov, A.N. 1991. *Ethnic Conflict in the Transcaucasus: The Case of Nagorno-Karabakh*. Published by: Springer. *Theory and Society*, Vol. 20, No. 5, Special Issue on Ethnic Conflict in the Soviet Union.

Nela Armutidisová

Nela Armutidisová je studentkou třetího ročníku bakalářského studia na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, kde studuje sociální antropologii a genderová studia. Zároveň studuje druhým rokem obor mediální studia a žurnalistika. Zajímá se o politiku z kavkazských zemí a věnuje se tématům tělesnosti a genderu v rámci kulturní diversity.

Predsedníctvo Kazachstanu v Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

Peter Plenta

Kazachstan sa stal prvou post-sovietskou, prvou stredoázijskou a prvou prevažne moslimskou krajinou, ktorá predsedala Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, najväčšej regionálnej bezpečnostnej organizácii. Jej ciele sa neobmedzujú iba na bezpečnosť, ale týkajú sa tiež ekonomiky, ľudských práv či monitorovania volieb. Ako predsednícka krajina pre rok 2010 získal Kazachstan možnosť výrazným spôsobom ovplyvniť medzinárodnú politiku. Kazachstan si stanovil ambiciózne ciele, musel však čeliť aj množstvu problémov a výziev. Členské štáty OBSE sa už roky nevedia dohodnúť na reforme tejto inštitúcie, nevyriešené ostávajú viaceré „zamrznuté“ konflikty, existujú značné nezhody medzi jednotlivými členmi v otázke ľudských práv a dodržiavania demokratických princípov. V roku 2010 k tomu pribudli aj nepokoje v Kirgizsku, ktoré poukázali na limity organizácie pri riešení konfliktov.

Na mieste je preto otázka, do akej miery prispelo kazašské predsedníctvo k riešeniu týchto problémov a či viedlo k trvalým výsledkom. Jedným z najviditeľnejších dôsledkov bolo posilnenie legitimity kazašského režimu. Ku koncu predsedníctva sa začali snahy o predĺženie mandátu prezidenta do roku 2020. Nakoniec boli na jar 2011 vyhlásené predčasné prezidentské voľby, v ktorých sa kazašský prezident uchádzal o mandát do roku 2016.

Kandidatúra

Kazachstan oznámil kandidatúru v roku 2003 a zdôvodňoval ju úspešnou transformáciou v ekonomickej a politickej oblasti. Navyše Astana sama seba deklarovala ako zjednocujúcu silu, schopnú premostiť Rusko a Spoločenstvo nezávislých štátov so „západom“ (Cohen, 2008: 202) Okrem zvýšenia medzinárodnej prestíže bola kandidatúra motivovaná aj vnútropolitickými cieľmi. Kazachstan kandidatúru na predsedníctvo v OBSE oznámil ako odpoveď na kritiku z tejto organizácie týkajúcu sa pomalého tempa reforiem v krajine. Tento krok bol oznámený Rakhatom Aliyevom, zaťom prezidenta Nazarbayeva, ktorý dúfal, že si tak zlepši reputáciu poškodenú sériou škandálov. Úspech kandidatúry sa stal záležitosťou cti prezidenta a testom Aliyevovej politickej reputácie. (Kaim – Schmitz, 2006: 2)

Kandidatúra narazila na odpor niektorých štátov a mimovládnych organizácií, keďže Kazachstan nenaplnil kritéria demokratického štátu. OBSE ani jedny voľby v krajine nepovažovala za slobodné a spravodlivé. Jennifer Windsove z Freedom House vyhlásila, že „Kazachstan nie je pripravený byť predsedníckou krajinou organizácie, ktorá reprezentuje európske demokratické hodnoty.“ (Freedom House, 2006) Naopak výraznú podporu mal Kazachstan zo strany Ruska a väčšiny postsovietskych štátov.

Po dlhých diskusiách sa na madridskom summite OBSE v roku 2007 rozhodlo, že Kazachstan bude predsedajúcou krajinou pre rok 2010. O tomto rozhodnutí kazašský minister zahraničných vecí Kanat Saudabayev povedal, že „je znakom uznania voči pôsobivému úspechu v oblasti sociál-

neho a ekonomického rozvoja, ktorý krajina za vedenia prezidenta Nursultana Nazarbayeva za posledných 18 rokov zaznamenala.“ (Euractiv.sk, 2010) Členské krajiny pristúpili k voľbe pragmaticky, v snahe dosiahnuť kompromis, ktorý by zamedzil ďalšiemu prehlbovaniu rozdielov v rámci organizácie. „Rozhodnutie prideliť predsedníctvo Kazachstanu bolo pokusom zastaviť prehlbujúce sa rozdelenie v rámci OBSE, najmä medzi krajinami Spoločenstva nezávislých štátov, ktoré volajú po menšej kontrole nad politickými a volebnými procesmi a väčšinou zvyšných krajín, ktoré schvaľujú pôvodné smerovanie OBSE.“ (Wolowska, 2010) Kazachstan sa zaviazal ochraňovať ľudsko-právnu dimenziu organizácie a uskutočniť vnútropolitické zmeny. Tieto reformy však mali iba kozmetický charakter a Kazachstan bol naďalej kritizovaný za stav ľudských práv, obmedzovanie médií a úroveň demokracie.

Predsedníctvo

Podľa prezidenta Nazarbayeva mali byť hlavným motívom predsedníctva štyri „T“: Dôvera (trust), tradícia, transparentnosť a tolerancia. „Prvé T znamená dôveru medzijednotlivými krajinami, druhé pokračovanie v tradíciách a princípoch OBSE, tretie otvorenosť, transparentnosť a upustenie od dvojitého štandardu a posledné T znamená posilnenie medzikultúrneho a medzicivilizačného dialógu.“ (Inform.kz, 2010) Predsedníctvo tiež charakterizovala vysoká aktivita a oživenie viacerých stagnujúcich procesov.

Najväznejším testom predsedníctva boli nepokoje v Kirgizsku. Počas prvej vlny, ktorá zvrhla režim prezidenta Bakijeva, patrila OBSE ku kľúčovým organizáciám, ktoré pomáhali upokojiť situáciu. Kazašské predsedníctvo vyslalo do krajiny svojho špeciálneho veľvyslanca Zhanybeka Karibzhanova, ktorý spolu so zástupcami iných organizácií pracoval na vyriešení situácie. „Bolo evidentné, že vyslanec zohral kľúčovú úlohu v presvedčení Bakijeva, aby sa vzdal snahy zostať v úrade, potenciálne aj s použitím zbraňí a miesto toho odišiel do exilu.“ (Bugajski, 2010: 16) Júnové nepokoje na etnicky zmiešanom území ukázali obmedzené kapacity OBSE na riešenie takéhoto typu konflik-

Tomáš Šmíd a kol.
Vybrané konflikty o zdroje a suroviny

Kniha Vybrané konflikty o zdroje a suroviny pojednáva o za posledných 20 let nesmierně zajímavém fenoménu konfliktů o zdroje a suroviny. Problém střetů o ropu, vodu, vzácné nerosty a jiné komodity samozřejmě není pouze soudobým fenoménem. Při hlubší historické analýze nalezneme prakticky za všemi válkami v dějinách střety o nějaký materiální statek, a to zhusta surovinového typu. Střety o ornou půdu, přístup k vodě, dřevo, zlato a později ropu, plyn či uhlí, to vše představuje fenomén starší než posledních dvacet let.

Tomáš Šmíd vystudoval historii a politologii na Masarykově univerzitě v Brně. Doktorát obhájil na Katedře politologie, kde působí jako odborný asistent na Oddělení bezpečnostních a strategických studií. Odborně se zaměřuje na výzkum ozbrojených konfliktů, nevojenské bezpečnostní hrozby a postsovětský prostor, v rámci klasické politologie také na výzkum nedemokratických režimů.

Publikaci lze objednat na stránkách www.iips.cz.

Elektronicky recenzovaný čtvrtletník Středoevropské politické studie je projektem Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity. Časopis vychází od roku 1999 čtyřikrát ročně, resp. od roku 2002 třikrát s letním dvojčíslem a je orientován na moderní politiku v Evropě, přičemž jeho avizovaná středoevropská dimenze má vyjadřovat specifickou zkušenost jeho zakladatelů s fenoménem politiky a její odbornou reflexi.

Spojení středoevropská studia tedy nepostihuje obsah, nýbrž naznačuje východiska a autorskou perspektivu. Tematicky jsou preferovány texty z oblasti komparativní politologie, evropských studií a zahraniční politiky. Struktura časopisu zahrnuje původní studie a odborné statě, kratší komentáře a recenze. Příspěvky procházejí standardním anonymním recenzním řízením již od počátku projektu. Okruh recenzentů i příspěvatelů zahrnuje renomované české i zahraniční odborníky.

O přijetí textu k publikování rozhoduje redakční rada na základě oponentských posudků. Příspěvky jsou přijímány v elektronické podobě na e-mailové adrese dufek@fss.muni.cz. Další informace jsou k dispozici na www.cepsr.com.

tom. Pokus OBSE vyslat do oblasti policajnú misiu narazil na odpor časti kirgizskej vlády. Až na konci roku 2010 mohli príslušníci policajnej misie vstúpiť do krajiny, ich právomoci boli výrazne obmedzené. Organizácia ale pomáhala s uskutočnením referenda o novej ústave a tiež dohľadala nad priebehom jesenných parlamentných volieb. Po týchto udalostiach Kazachstan predložil návrh na založenie Bezpečnostného inštitútu OBSE, ktorý by mal zabezpečovať prevenciu a manažment konfliktov.

Predsedníctvo prispelo k zintenzívneniu dialógu o reforme organizácie, spôsobe prevencie a riešení konfliktov, pričom do popredia sa dostali niektoré regionálne iniciatívy, týkajúce sa energetickej bezpečnosti či manažmentu vody. „*Úradujúci predsa OBSE, kazašský minister zahraničných vecí Kanat Saudabayev, zaradil medzi priority predsedníctva zamrznuté konflikty, rekonštrukciu Afganistanu, boj proti terorizmu a transnárodné hrozby.*“ (Bugajski, 2010: 1) V júni 2010 sa vo Viedni uskutočnila „Výročná bezpečnostná konferencia“, ktorá sa týmito otázkam venovala. Okrem toho sa Kazachstan pokúsil oživiť stagnujúce rozhovory týkajúce sa zamrznutých konfliktov v Podnestersku, v Náhornom Karabachu a v Gruzínsku. Malo sa tak stať na základe dvoch princípov: suverenity a teritoriálnej integrity. Došlo však iba k obmedzenému pokroku. Aj v oblasti energetiky sa konalo niekoľko konferencií a predsedníctvo vyvíjalo snahu k podpore budovania tranzitných a dopravných koridorov, prepájajúcich Áziu a Európu.

Napriek obavám bol Kazachstan aktívny aj v „ľudskom rozmere“ organizácie. Predsedníctvo podporilo rozvoj občianskej spoločnosti a mimovládnych organizácií, dokonca organizovalo ich summit. Bez problémov prebehli monitorovacie volebné misie na Ukrajine, v Bielorusku, Tadžikistane a v Kirgizsku.

Summit hláv členských štátov OBSE v Aстане

Začiatkom decembra 2010 sa v Aстане konal summit najvyšších predstaviteľov členských štátov. Stalo sa tak po prvýkrát od roku 1999. Kazachstan sa na dva dni stal cen-

trom medzinárodnej politiky. Podľa prezidenta Nazarbayeva, „*unikátnosť summitu spočíva vo fakte, že sa koná v srdci Eurázie, tisíce kilometrov od geografických hraníc Európy. To reflektuje zmenenú paradigmu európskej bezpečnosti.*“ (OSCE Summit, 2010) Okrem inštitucionálnych otázok boli dominantnými témami otázky bezpečnosti. Od summitu v Aстане sa očakávalo prijatie rozhodnutí ohľadne bezpečnosti, rozvoja kapacít OBSE na riešenie takých konfliktov, ako vypukli v Kirgizsku a prijatie rozhodnutia o zapojení OBSE do riešenia situácie v Afganistane. Očakávali sa aj prvé kroky v inštitucionálnej reforme organizácie. Summit však konkrétne riešenia nepriniesol.

Naopak kvôli rozporom medzi jednotlivými krajinami hrozilo, že nebude prijatá ani záverečná deklarácia. Najvýraznejšie rozpory vznikli medzi Ruskom na jednej a USA s Európskou úniou na druhej strane. Týkali sa predovšetkým ľudskej dimenzie organizácie a pohľadu na riešenie teritoriálnych konfliktov, najmä v Gruzínsku. Rusko zamietlo návrh na prítomnosť OBSE v Južnom Osetsku a Abcházsku. Členské štáty sa ale dokázali dohodnúť v otázkach transnárodných hrozieb a boja proti terorizmu a pašovaniu drog. „*Aj keď bola nakoniec dosiahnutá dohoda na deklarácii, dokument neobsahuje konkrétne nástroje ani časový harmonogram ako riešiť najvážnejšie problémy.*“ (Bugajski-Asseanova-Weitz, 2011: 17) V nej sa uvádza, že bezpečnosť jednotlivých štátov je navzájom prepojená. Deklarácia zdôraznila potrebu bojovať proti transnárodným hrozbám a tiež nevyhnutnosť podporovať demokratické reformy a ekonomický rozvoj, a to najmä v postsovietskom priestore a v Afganistane. (Muzalevsky, 2010) Riešenie väčšiny sporných otázok sa odložilo na neurčito. Summit v Aстане tak bol výrazným úspechom najmä pre samotný Kazachstan a jeho prezidenta.

Kazachstan naplnil väčšinu svojich cieľov

Kazašské predsedníctvo prinieslo „rozporuplné výsledky.“ Oficiálne vyhlásenie predstaviteľov Kazachstanu boli plné slov o úspechu a dosiahnutí stanovených cieľov. Jedným z takýchto vyhlásení bolo aj hodnotenie zo strany prezidenta Nazarbayeva: „*Odchádzajúci rok*

Summit OBSE v Aстане, zdroj: OBSE.

Global Politics

Internetový študentský časopis Global Politics vznikl v roce 2001 a patří mezi vůbec první česká internetová periodika věnující se mezinárodním vztahům a evropským studiím.

Časopis je študentským projektem a snaží se oslovit především studenty dotčených oborů a podpořit jejich širší zájem o studium politiky a především jejich publikační činnost. GP nabízí možnost publikovat články, polemiky i recenze.

V lednu roku 2003 časopis přešel pod patronát Mezinárodního politologického ústavu MU a začal více spolupracovat s jeho Studentskou sekcí (SS IIPS).

Global Politics od roku 2001 publikoval řadu kvalitních textů od mladých odborníků z ČR, SR i dalších zemí, kteří stáli na počátku své odborné kariéry. Časopis uveřejnil i rozhovory s akademiky a politiky (v poslední době např. Bernd Posselt), tzv. Symposia, do kterých přispěli světově uznávaní odborníci (I.B. Neumann, J. A. Goldstone, B. Korany a další), či kratší eseje na aktuální témata (např. Visegrad Essay Competition).

Více informací získáte na adrese časopisu www.globalpolitics.cz.

Prezident Nursultan Nazarbayev, zdroj: OBSE.

2010 bol pre nás časom víťazstiev a úspechov. Kazachstan realizoval všetky ciele počas predsedníctva v Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe... Summit OBSE bol triumfom pre našu krajinu a globálnym uznaním úspechu kazašskej cesty." (Lillis, 2011) Kazachstanu ako predsedníckej krajine nemožno uprieť vysokú mieru aktivity, otvorenie diskusie k neriešeným problémom, ako aj zvládnutie prvej vlny nepokojov v Kirgizsku.

Na druhej strane, väčšinu problémov OBSE sa vyriešiť nepodarilo, čo sa však reálne ani nedalo očakávať. Stagnujúca inštitucionálna reforma, riešenie zamrznutých a teritoriálnych konfliktov či prehlbujúce sa rozdiely medzi členskými štátmi naďalej pretrvávajú. Druhá vlna nepokojov v Kirgizsku opäť poukázala na obmedzenú kapacitu organizácie a nedostatočné nástroje na riešenie takéhoto typu konfliktov. Preto je aj „hmataateľných“ výsledkov kazašského predsedníctva pomenej.

Samotnému Kazachstanu sa ale reálne podarilo naplniť väčšinu svojich cieľov. Úspešne sa zviditeľnil na medzinárodnej scéne a vďaka summitu OBSE v Astane sa na niekoľko dní stal centrom medzinárodnej politiky. Navyše, prezident Nazarbayev úspešne využil predsedníctvo na zvýšenie popularity a na podporu legitimity režimu.

Zdroje

- Bugajski, Janusz. 2010. *Kazakhstan's OSCE Chairmanship 2010. Interim Report*. Online text: http://csis.org/files/publication/101028_KazakhstanOSCEChairInterim_WEB.pdf.
 - Bugajski, Janusz – Assenova, Margarita – Weitz, Richard. 2011. *Kazakhstan's OSCE Chairmanship 2010*. Online text:

http://csis.org/files/publication/110125_Bugajski_KazakhstanOSCE_Web.pdf.

- Cohen, Ariel. 2008. *Kazakhstan: The Road to Independence. Energy Policy and the Birth of a Nation*. Washington: Central Asia-Caucasus Institute, 2008.

- Euractiv.sk. 2010. Kanat Saudabayev: *Európa sa môže od Kazachstanu učiť o náboženskej tolerancii*. Online text: <http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/interview/europa-sa-mozedod-kazachstanu-ucit-o-nabozenskej-tolerancii-014403>.

- Freedom House. 2006. *OSCE Should Deny Kazakh Chairmanship Bid*. Online text: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=70&release=442>.

- Inform.kz. 2010. *Motto of Kazakhstan's chairmanship in OSCE to be four, 7' - N. Nazarbayev*. Online text: <http://www.inform.kz/eng/article/2227247>.

- Kaim, Marcus- Schmitz, Andrea. 2006. *The Kazakh Chairmanship and the Future of the OSCE*. In: *SWP Comments*. Online text: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/comments2006_27_kim_smz_ks.pdf.

- Lillis, Joanna (2011). *Kazakhstan: Experts Give Astana Mixed Review on OSCE Chairmanship*. Online text: <http://www.eurasianet.org/node/62707>.

- Muzalevsky, Roman. 2010. *OSCE Summit Highlights Gaps and Prospects for Regional Security*. In *Eurasia Daily Monitor*. Volume 7, Issue 222. Online text: [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=37274&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=439d6be9f2](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=37274&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=439d6be9f2).

- OSCE Summit. 2010. *OSCE Summit in Astana begins with call to Heads of State to advance Euro-Atlantic and Eurasian security*. Online text: http://summit2010.osce.org/en/press_release/node/409.

- Wolowska, Anna. 2010. *The OSCE chairmanship – Kazakhstan's self-promotion campaign?* Online text: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2010-01-11/osce-chairmanship-kazakhstan-self-promotion-campaign>.

Peter Plenta

Peter Plenta absolvoval magisterské štúdium politológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde v súčasnosti pôsobí ako doktorand. Venuje sa skúmaniu politických režimov v post-sovietskych krajinách strednej Ázie. Momentálne píše dizertačnú prácu zaoberajúcu sa zahraničnou politikou stredoázijských štátov.

Ústředním tématem letošního ročníku jsou zájmy v české politice. Vývoj po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 i události posledních dní poukazují na to, že se jedná o téma vysoce aktuální a výbušné. Pozvaní hosté se budou touto problematikou zabývat v několika rovinách.

Na úvod vystoupí významný host, německý profesor Peter Lösche, který se zaměří na otázku lobbyingu jako potenciálního ohrožení parlamentní demokracie. Dále se zúčastní například Petr Druhlák, Miroslav Novák, Vlastimil Havlík, Stanislav Balík, Pavel Šaradín, István Leko, Karel Janeček, Vlad Petrus nebo Karel Randák.

Více informací najdete na webu www.iips.cz.

Vyhlídky Gruzie na členství v NATO

Klára Bažantová

Gruzie, republika, jejíž území je tradičním průsečíkem geopolitických sporů, oslaví na sklonku léta dvacet let své nezávislosti. Současná podoba kavkazské republiky je hluboce determinována novodobými hrozbami vyvstávajícími spolu s rozpadem bipolárního obrazu světa. V případě Gruzie reflektují hrozby důsledky Gorbačovovy politiky perestrojky a gласnosti, které zasely atributy rozkladu Sovětského svazu. Nacionalistické tendence, etnické konflikty, občanská válka a netransparentní počátek dvacátého století, protkán organizovaným zločinem a šedou ekonomikou, výrazně zpomalily a ztížily integrační procesy do regionálních i globálních struktur.

V roce 2011 se na státních budovách i rodinných domcích třepetají vlajky EU se zcela průzračnou symbolikou, Gruzínci sní o EU. Současný stav Gruzínské republiky však činí tento požadavek nereálným. Paradoxně symboly NATO, kterými jsou hrdě polepeny domy a karosérie aut, zrcadlily před gruzínsko-ruskou válkou 2008 blízkou realitu. Usilovná snaha o vstup do NATO je od roku 2004 konstantou gruzínské zahraniční politiky. Před samotným parlamentem Gruzínské republiky vládní plastová tabule hlásá že „prioritou naší zahraniční politiky je integrace do NATO“.

Cesta do NATO roubená ruským zájmem

Silné prozápadní tendence jsou esenciální proměnou zahraniční politiky Saakašviliho prezidentství. Prvotní vlna masového nadšení, eskalující v návaznosti na Revoluci růží roku 2003, která vynesla Saakašviliho režim do vládních pozic, signalizovala plnou podporu prozápadních tendencí u politických aktérů i široké veřejnosti. Dnešní projevuji se skepse občanské společnosti a nedůvěra v reformu autoritativních tendencí vládního režimu vyústila v obrat veřejného mínění. Bezmezná důvěra v revolučního prezidenta klesá a dopadá i na podporu integrace do NATO. Každopádně racionální postoje politických aktérů neustupují, v roce 2011 nelze hovořit o celospolečenském konsensu, avšak shoda na politickém poli přetrvává. Probít se bránou mezinárodně-politické korektnosti a vstoupit do NATO je jasným primátem zahraničního směřování.

Partnerství pro mír uzavřené roku 1994, směřující k úspěšné implementaci Aliancí navrženého Individuálního partnerského akčního plánu, je počátkem vstupního procesu. Akční plán zavazoval Gruzii k reformě armády, kterou provedla ze všech kavkazských států nejlépe a v nejkratším časovém období. Skutečnost, že se Gruzie jako první ze států jižního Kavkazu stala členem Světové obchodní organizace, výrazně napomohla republice umístit se na pozici hlavního kandidáta. Za signifikantní událost se pokládá bukureštský summit NATO, který se odehrál v dubnu 2008. Klíčovým výsledkem summitu pro Gruzii byl článek 23 Deklarace, který zavazoval NATO k prohloubení dialogu a přislíbil Ukrajině a Gruzii hodnotné členství. Zlom v historickém vývoji se promítl do vztahů Gruzínské republiky a NATO dne 6. srpna 2008 propuknutím gruzínsko-ruského

válečného konfliktu. Na základě falešných důvodů, potírajících mezinárodní právo, překročila ruská vojska území nezávislého suverénního státu a dodnes přispívá přímou okupací na konsolidaci dvou de facto států, Abcházie a Jižní Osetie. V návaznosti na tyto události byl vstupní dialog utlumen a NATO se paradoxně vydalo cestou k nové Strategické koncepci konsolidující vztahy s Ruskem a zcela opominající přetrvávající okupaci dvou nezávislých autonomních oblastí suverénního státu.

Lisabonský summit 2010: tradice vs. globální bezpečnost

Konec roku 2010 byl pro NATO přelomovým, Aliance se po listopadovém lisabonském summitu 2010 vydala cestou hlubší sekuritizace globálních procesů. Hrozby tradičnějšího ražení ustoupily do pozadí globálním výzvám. Příprava nové Strategické koncepce, která nahradila zastaralý dokument z roku 1999, proběhla ve stylu ladění často logicky rozcházejících se pohledů na působnost Aliance. Balancování mezi tradičními úkoly a nástroji na jedné straně a podobou nových mezinárodních vztahů v globálním měřítku na straně druhé dalo vzniknout novému dokumentu.

Pro Gruzii a její vyhlídky na integraci je však klíčovou problematikou rozpor mezi tradičním charakterem Aliance a její současnou adaptací na globální charakter hrozeb. Úspěšně čelit hrozbám globálního charakteru vyžaduje spolupráci a konsensus co největšího počtu světových aktérů. S cílem této spolupráce ustupuje tradiční vzezření Aliance a projevuji se rozpory mezi logickými a přirozenými zájmy. Nabízí se polemika, že NATO mění své jádro, transformuje svou přirozenost a signifikantně ztrácí roli efektivního aktéra mezinárodních vztahů. Vyskytly se názory, které rapidně polemizují s novým NATO charakterem a jeho budoucnost vidí v neefektivní spolupráci světového společenství nesoucí se ve stylu „zamrzlé“ OSN. Širší spolupráce s Ruskem svazuje Alianci určitým způsobem ruče.

Utlumení akceptačního dialogu brilantně zrcadlí celou situaci. Gruzínská otázka vyřešena nebyla, přesto se přešlo k přizvání Ruska k účasti na společném protiraketovém systému. Cíl zachovat relevanci Aliance v řízení globální bezpečnosti vede k resetu vztahů mezi NATO a Ruskem. Tento krok vnímají Gruzie

V aktuálním Bulletinu najdete nejen tradiční rubriky, ale také rozhovor s českým pozorovatelem nedávného referenda v Súdánu, článek o studiu lidských práv v Oxfordu, přehled lidskoprávních odborných článků nebo recenzi na knihu o Mezinárodním trestním soudu.

V titulním článku, jehož autorem je Hubert Smekal, v současné době Fulbrightův stipendista zkoumající právo na pres-tižní UC Berkeley v americké Kalifornii, je rozebírána současná revoluční situace na Blízkém východě z pohledu akceschopnosti Evropské unie.

Hubert Smekal dochází k závěru, že se členské státy opět neshodly na společném postupu, za což nicméně nemůže EU, ale právě jednotlivé evropské země.

Bulletin si můžete přečíst na stránkách www.iips.cz.

Zdroj: Gaeser.

a další členské státy Aliance, sdílející socialistickou historickou zkušenost, jako zirelevantnění věrohodnosti aliančních obranných závazků. Angažovanost na poli globální bezpečnosti narušuje vztah NATO a ochrany domácího teritoria, ke kterému se dle článku 5 zavazuje. Úsměvné a paradoxní je, že NATO a zahraničí a vojenská politika USA představují podle Ruské federace i nadále významnou hrozbu pro mezinárodní stabilitu a sílu Ruska.

Vyhlídky pro gruzínské členství

NATO čelí mnoha výzvám: je potřeba pružně reagovat na trend globalizace bezpečnostního prostředí, zároveň garantovat plnění článků Severoatlantické smlouvy. Pochybnosti o schopnosti Aliance přetrvávají. Účast Ruska na společné protiraketové obraně mu zároveň udělí větší vliv na rozhodování Aliance. Kontroverzně Rusko trvale prokazuje svou geopolitickou dominanci v kavkazském regionu a trvalou okupaci a vojenskou „pomocí“ legitimizuje pobyt svých vojsk na území kavkazských republik. Došlo k porušení dohody Evropské unie o ukončení bojů a stažení ruské armády, trvalému porušování Ženevské konvence, blokadě mezinárodních misí OSN a OBSE a nedodržení Istanbulského závazku OBSE o stažení z Gruzie a Moldavska. Geopolitika nadále vítězí.

Nynější vyhlídky na integraci Gruzínské republiky do struktur Severoatlantické aliance jsou pramalé. K vnitřním faktorům, které před prohloubením trendu NATO jako globálního bezpečnostního aktéra a před gruzínsko-ruskou válkou 2008 dominovaly („zamrz-

lé“ konflikty 90. let, hluboký demokratický deficit, organizovaný zločin, potírání lidských práv, vysoká míra korupce a nutnost reformy armády), se přidaly faktory vnější. K trvalému vnějšímu faktoru v podobě zájmů Ruska, dlouhodobě determinujícímu gruzínskou integraci, se přidal postupně se vyvíjející trend vedoucí ke změnám postoje Aliance k Ruské federaci. Přimhouření obou aliančních očí nad okupací dvou území nezávislého suverénního státu Gruzie a rozvíjející se spolupráce s Ruskem prodlužují cestu Gruzie do NATO.

Zdroje

- *Choices and Options for the Countries of the South Caucasus*. 2005 (cit. 2011-02-17). (www.links-london.org/pdf/DS_NATO_PA_speech.pdf).
- Nichol, Jim. 2009. *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Security Issues and Implications for U.S. Interests* (cit. 2011-02-17). (<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30679.pdf>).
- Lussac, Samuel. 2008. „The Baku-Tbilisi-Kars Railroad and Its Geopolitical Implications for the South Caucasus“. *Caucasian Review of International Affairs* 4, 2 (cit. 2011-02-19). (http://cria-online.org/5_5.html).
- NATO. 2007. *Georgia Towards Euro-Atlantic Integration*. (cit. 2011-02-18). (<http://www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=1209>).
- NATO. 2010. „Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation“ (cit. 2011-02-19). (<http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>).
- NATO Official Text – Bucharest Summit Declaration. 2008 (cit. 2011-02-18). (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm).

Klára Bažantová

Klára Bažantová je studentkou politologie a bezpečnostních studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Je také prezidentkou studentského spolku a občanského sdružení *Be International*, jehož cílem je být jedním z hlasů zodpovědné globální společnosti. Odborně se zaměřuje na region Kavkazu, který pravidelně navštěvuje.

Politická ekonomie mezinárodních vztahů je společenskovední disciplínou, která se snaží překonat některá omezení úzce vymezených vědních disciplín ekonomie a mezinárodních vztahů. Reaguje především na problémy s vysvětlením současné podoby mezinárodních ekonomických vztahů a jejich predikcí.

V rámci analýzy se pokouší nejen kombinovat metody dvou zmíněných oborů, ale snaží se rovněž věnovat patřičnou pozornost historickému, ideovému a kulturnímu kontextu probíhajících dějů. Při zahrnutí mocenské analýzy a dalších klíčových politických proměnných a jejich patřičným propojením s možnostmi a omezeními ekonomických modelů je možné smysluplně analyzovat základní problémové oblasti disciplíny. Jde zejména o mezinárodní obchodní a měnové režimy, proces tvorby zahraničních hospodářských politik, mezinárodní kapitálové a investiční toky, problematiku hospodářského rozvoje a integraci světové ekonomiky (globalizaci).

Předkládaná publikace představuje českému čtenáři výzkumnou tradici studia politické ekonomie v mezinárodních vztazích, zaměřuje se především na základní pojmy, teoretické koncepty a diskuze v rámci tohoto perspektivního oboru.

Azerbajdžan a Turecko v současných mezinárodních vztazích

Konul Bashirova

Azerbajdžan a Turecko v současnosti prechádzajú jedným z najťažších a na druhej strane fascinujúcim obdobím vzájomných vztahov. Pre pochopenie súčasných trendov v týchto vztazích, ktorými sa bude zaoberať tento text, sa krátko pozrieme na históriu ich väzieb.

Vzťah medzi Osmanskou ríšou a malými, roztrieštenými, ale silnými azerbajdžanskými kráľovstvami (chanátmi) býval bezproblémový a vzájomne prospešný. Zakladal sa hlavne na obchode a obojstrannom záujme o stabilný južný Kaukaz. Toto obdobie skončilo s rusko-perzskými vojnami začiatkom devätnásteho storočia, kedy sa Azerbajdžan rozdelil medzi Rusko a Irán a severné azerbajdžanské kráľovstvá sa postupne začlenili do Ruského impéria. Tento vývoj znamenal obmedzenie vztahov medzi dvomi štátmi na kultúrne a ľudské kontakty.

Nová éra vztahov začala v roku 1918, kedy bola Azerbajdžanská demokratická republika (ADR) uznaná mezinárodnou komunitou ako nezávislý štát. Osmanská ríša hrala dôležitú rolu v tomto historickom procese – plne podporila vznik prvého demokratického štátu v moslimskom a východnom svete a tiež poskytla politickú a ekonomickú asistenciu vedeniu Azerbajdžanu. Nie náhodou ADR využila počas svojej krátkej existencie kapacitu a význam Turecka v procese budovania vztahov s kľúčovými krajinami.

Okupácia Azerbajdžanu sovietskou armádou a násilná inkluzia do ZSSR nanešťastie zmrázila vzťahy na takmer sedemdesiat rokov. Počas tohto obdobia sa vzťahy medzi dvomi krajinami obmedzili na kultúrne kontakty. Vláda ZSSR podrobne monitorovala a v rámci možností bránila kontaktom medzi Turkami a Azerbajdžancami. Občasné návštevy azerbajdžanských hudobníkov a umelcov v Turecku boli vzácnymi príležitosťami na udržanie kultúrnych vztahov.

Druhé a najdôležitejšie obdobie vo vztazích medzi Azerbajdžanom a Tureckom začalo po rozpade Sovietskeho zväzu. Nebolo prekvapením, že Turecko ako prvé uznalo nezávislosť Azerbajdžanu. Od začiatku Ankara ponúkla plnú a ničím nepodmienujúcu podporu vedeniu Azerbajdžanu v procese budovania modernej, sekulárnej a demokratickej republiky. Čoskoro sa z priateľskej a obojstranne prospešnej spolupráce medzi týmito dvomi štátmi stalo strategické partnerstvo. S podporou Turecka Azerbajdžan začal rozvíjať jeho vzťahy s mezinárodnou komunitou a budovať sieť diplomatických zastúpení v zahraničí.

Obdobie vnútornej nestability v Azerbajdžane v rokoch 1992–1993 neovplyvnilo vzťahy s jeho partnermi. Návrat Hejdera Alijeva do vedenia Azerbajdžanu v júni 1993 upevnil strategické putá medzi obidvoimi krajinami. Skúsený politik a múdry štátnik Alijev prejavil záujem o upevňovanie strategického partnerstva medzi Azerbajdžanom a Tureckom. Jeho chytrý a individuálny prístup k tureckej politickej elite veľ-

mi skoro vyústil v plnú bilaterálnu spoluprácu. Jeho známa fráza “dva štáty, jeden národ” definovala vzťahy medzi týmito krajinami. Napriek rýchlym zmenám v tureckom vedení v 90. rokoch všetci kľúčoví tureckí politici plne podporovali strategické partnerstvo medzi Azerbajdžanom a Tureckom.

Rozvoj priateľských a strategických vztahov medzi obidvoimi krajinami bol v súlade s národnými záujmami týchto štátov. Turecko využíva príležitosť pre ustanovenie jeho vedenia v rámci novo nezávislej, turecky hovoriacej skupiny krajín na Kaukaze a v strednej Ázii. Turecko hodlá slúžiť týmto krajinám ako “brána do zvyšku sveta”. Tranzitná kapacita Turecka, celosvetový rast dopytu po energiách a príležitosť transportovať kaspické energetické zdroje na svetové trhy boli medzi hlavnými dôvodmi pre to, aby Ankara utužila svoju prítomnosť v regióne.

Rozvoj blízkych vztahov s Tureckom tiež zodpovedal národným záujmom Azerbajdžanu. Okupácia 20 % azerbajdžanského územia, ekonomická kríza ako výsledok rozpadu sovietskeho “ekonomického modelu”, limitované finančné možnosti pre implementáciu domácich reforiem, či nutnosť adekvátne reprezentovať krajinu v medzinárodnej aréne boli hlavnými problémami, ktorým čelila azerbajdžanská vláda začiatkom deväťdesiatych rokov. Silný postoj Turecka v odsudzovaní okupácie azerbajdžanského územia arménskymi agresormi, aktívna podpora tureckých investícií v azerbajdžanskej ekonomike či asistencia v presadzovaní záujmov Azerbajdžanu v medzinárodných organizáciách predstavovali hodnotný prínos pre novo nezávislý štát.

Členstvo Turecka v NATO hrá dôležitú úlohu v jeho bilaterálnych vztazích s Azerbajdžanom. Po rozhodnutí azerbajdžanskej vlády zintenzívniť spoluprácu s NATO sa bilaterálna vojenská kooperácia medzi Azerbajdžanom a Tureckom stala dôležitým nástrojom v urýchlení tejto spolupráce. Vojenská elita Turecka poskytla plnú podporu mladšej azerbajdžanskej armáde organizovaním tréningových kurzov pre azerbajdžanské vojská, asistovala v transformácii armády a priblížila ju k štandardom NATO.

Podpísanie “Kontraktu storočia” s hlavnými ropnými spoločnosťami z rôznych častí sveta na jeseň 1994 bolo významným prelomom v modernej histórii Azerbajdžanu. Vďaka solídnym ekonomickým investíciám zo zahraničia si Azerbajdžan mohol dovoliť posilniť vnútornú stabilitu a koncentrovať svoje úsilie na organizovanie politických a ekonomických reforiem. Začiatok ťažby ropných ložísk v Kaspickom

**Stanislav Balík
Vlastimil Havlík, a kol.
Koaliční vládnutí
ve střední Evropě
(1990 – 2010)**

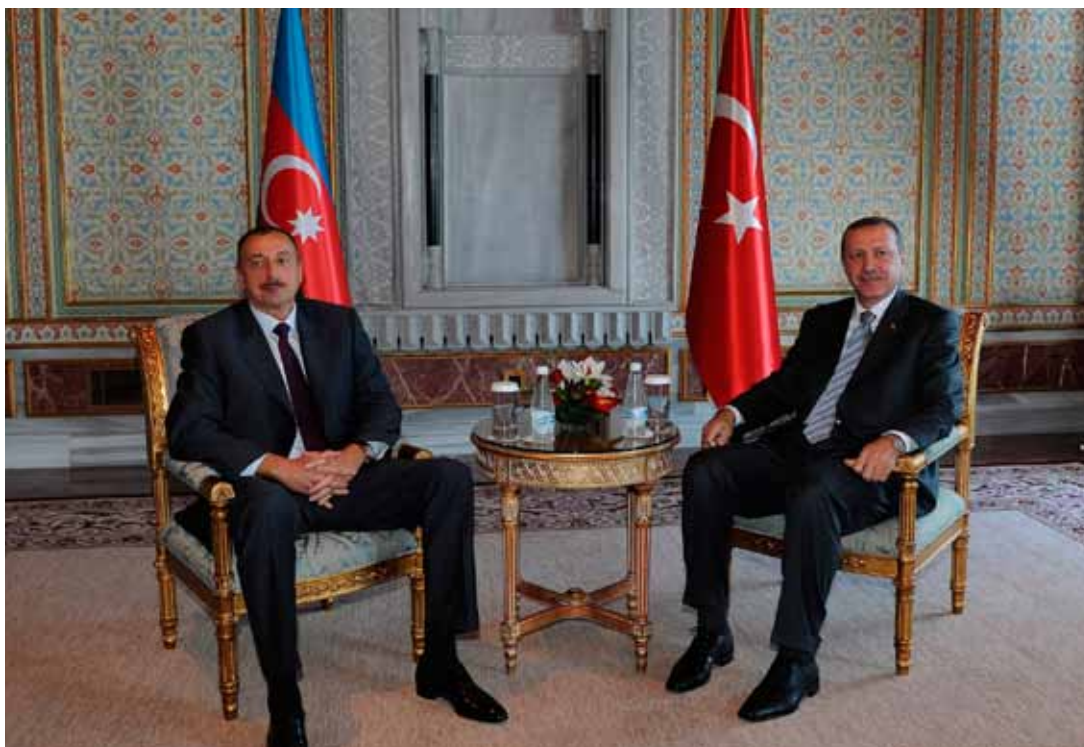
Publikace komplexně mapuje problematiku vládnutí a podobu vládních koalic v České republice, Maďarsku, Polsku a Slovensku po pádu komunistických režimů.

Autoři teoreticky a metodologicky vycházejí z teorie koalic, přičemž vytváření a fungování vlády dávají do kontextu vývoje ústavně-politických a stranických systémů jakožto hlavních faktorů ovlivňujících podobu vládnutí ve zkoumaných zemích.

Dílčí pozornost je věnována nejen procesu vzniku vlád a jejich stranickému složení, ale i distribuci vládních postů mezi politické strany, analyzována je také stabilita vlád a důvody, které vedly k jejich zániku.

Publikace tak navazuje na podobné výzkumy realizované v prostředí západní Evropy a doplňuje řadu soustředujících se na podobu politických a stranických systému středoevropských zemí.

Premiér Turecka a prezident Azerbajdžánu, zdroj: Prezident.az.

mori priniesol na stôl otázku transportu týchto zdrojov na svetové trhy a táto téma sa stala kľúčovým bodom v geopolitických hrách v regióne.

Rozhodnutie vtedajšieho prezidenta Azerbajdžanu Hejdara Alijeva diverzifikovať exportné trasy pre azerbajdžanskú ropu a identifikovať Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) ako hlavný ropovod na svetové trhy bolo kritickým faktorom v ukončení týchto debát. Turecko na oplátku plne podporilo toto rozhodnutie a hralo dôležitú úlohu v podporovaní BTC v medzinárodnej aréne. Mnohí medzinárodní experti považujú toto rozhodnutie za najdôležitejšie a rozhodujúce v modernej histórii južného Kaukazu.

Koniec prvého desaťročia 21. storočia priniesol určité znepokojenie v inak harmonických vzťahoch medzi týmito dvomi štátmi.

Polemika ohľadne taríf na tranzit ropy a plynu cez turecké územie bola jedným z hlavných problematických otázok v tomto období. Turecká vláda použila svoju geografickú výhodu pre vyvinutie tlaku na Azerbajdžan v snahe získať určité benefity. Azerbajdžanská vláda na oplátku demonštratívne podnikla kroky pre spoluprácu s Ruskom v energetickej oblasti tým, že predala časť svojich zásob plynu. Toto bolo jednoznačným signálom Turecku a ďalším hlavným hráčom na medzinárodnom trhu s energiami, že sa Azerbajdžan nebude skláňať pod externým tlakom.

Ďalším nepríjemným momentom v bilaterálnych vzťahoch bola snaha Ankary urovnať vzťahy Turecka s Arménskom. Je zrejme, že Turecko na túto problematiku nazeralo z pohľadu jeho národného záujmu, ale i tak tento krok viedol k pomerne rozčúlenej odpovedi zo strany azerbajdžanskej spoločnosti. Azerbajdžanskí politici obvinili Turecko z opustenia jeho dlhodobej pozície ako aj z krátkozrakého prístupu k udalostiam v regióne. Treba zmieniť aj fakt, že táto iniciatíva vláducej strany AKP vzbudila značne negatívnu reakciu v tureckej spoločnosti.

Krátky príbeh približovania Turecka a Arménska bol podkopaný radikálnymi arménskymi kruhmi a odvtedy upadol takmer do zabudnutia. Po určitom období sa turecká vláda vrátila k jej predchádzajúcej pozícii a spojila akýkoľvek možný vývoj v jej vzťahoch k východnému susedovi s nájdením riešenia konfliktu v Náhornom Karabachu.

Návšteva tureckého premiéra Tayyipa Erdogana v Azerbajdžane, jasná a silná deklarácia tureckého vedenia na margo nezmenenej pozície turecko-arménskych vzťahov a následná dohoda na tarífach za plyn ukončila toto pomerne turbulentné obdobie bilaterálnych vzťahov.

Možné zmeny v geopolitickej situácii v regióne a ďalšie kroky v transporte energetických zdrojov z Kaspičského mora na svetové trhy budú mať určite dopad na ďalší rozvoj azerbajdžansko-tureckých vzťahov v blízkej budúcnosti.

Konul Bashirova

Konul Bashirova vyštudovala orientálne štúdiá na Bakuskej štátnej univerzite, kde sa zameriavala na tureckú filológiu a literatúru. Vyučovala orientálne štúdiá na Univerzite Taffakur a na Bakuskej štátnej univerzite. Od roku 2002 do roku 2005 vyučovala na Inštitúte pre zahraničnú službu a na Medzinárodnom jazykovom inštitúte vo Washingtone, D.C. Počas rokov 2006–2007 pracovala ako analytička v Úrade prezidenta Azerbajdžanskej republiky. Momentálne pôsobí na Veľvyslanectve Azerbajdžanskej republiky v Holandsku a pracuje na doktorskom výskume na tému strategického partnerstva medzi Azerbajdžanom a Tureckom v medzinárodných a regionálnych organizáciách.

Slavomíra Ferenčuhová
MENO, MESTO, VEC
Urbánne plánovanie
v sociológii mesta a
prípád (post)socialis-
tického Brna

Kniha je venovaná problematike urbánneho plánovania, ktoré uchopuje a skúma z perspektívy sociológie mesta.

Ako kľúčovú otázku predkladá vzťah medzi premenami plánovania miest – jeho princípov, ideí a praxe – a sociálnymi zmenami.

Túto otázku následne rieši na príklade plánovania mesta Brna v období štátneho socializmu a po roku 1989. Predložená analýza plánovacích koncepcií pripravených pre mesto Brno v rokoch 1951, 1966, 1973, 2002 a 2007 je základom pre diskusiu o doterajších poznatkoch o plánovaní miest v (post)socializme v mestách strednej a východnej Európy.

Kniha vychádza z autorkej dizertačnej práce obhájenej v roku 2010 na Katedre sociologie FSS MU.

Díra v nové „železná opona“?

Lukáš Hoder

Přestože byla Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) vytvořena především jako bezpečnostní organizace, nevěnuje se výlučně vojensko-bezpečnostním otázkám. OBSE se tradičně zabývá také lidskými právy, demokratizací, ekonomickým rozvojem a ochranou životního prostředí. Tato činnost OBSE sice není moc známa, ale často jde o nejdražší a hlavní součást práce Organizace v kaspickém regionu. Tento text se zabývá především ekonomickými a ekologickými projekty OBSE, na kterých země kaspického regionu dokáží se Západem spolupracovat i přes řadu politických sporů. Přesto OBSE svazuje mnoho dlouhodobých problémů, kterým se budu věnovat v první části tohoto textu.

Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě svým vznikem navázala na uvolnění napětí (tzv. détente) mezi zeměmi Západu a Východu během 70. let 20. století. Vzniklá struktura KBSE byla rozdělena do tří tzv. košů či dimenzí, které měly odrážet rozdílné zájmy a důrazy kapitalistického a komunistického světa. Pro Východ byly zásadní vojensko-bezpečnostní otázky, Západ se pak snažil jednat využít mimo jiné k tlaku na SSSR ohledně zlepšení stavu lidských práv ve vazalských státech střední a východní Evropy.¹ Mezi vojensko-politickou a lidskoprávní dimenzí zaměření KBSE/OBSE se dlouhou dobu skrývala také druhá dimenze, která se zabývá ekonomickými a ekologickými tématy.

Význam druhé dimenze v rámci činnosti OBSE kolísá, nicméně často se jedná o hlavní náplň práce Organizace v konkrétní zemi. Význam 2. dimenze OBSE roste také společně se snahou mnohých zemí Střední Asie, Kavkazu i Ruska o lepší zapojení do světové ekonomiky a o hospodářský rozvoj. Boj proti korupci, snaha o větší efektivitu státní správy nebo potřeba zaplatit likvidaci starých ekologických škod přivedla i země východní Evropy a kaspického regionu k aktivnější spolupráci s Organizací.

Největší a nejméně efektivní?

OBSE je sice označována za „největší regionální mezivládní organizaci“ na světě, ale druhým dechem je připomínáno, že se jedná o neefektivní a bezzubého obra. Do roku 1990 fungovala KBSE jako série konferencí a diplomatických jednání, avšak s ukončením studené války získala stabilnější strukturu. Na pařížském summitu v roce 1990 státy souhlasily s přetvořením Konference v „organizaci“ a na budapeštském summitu v roce 1994 došlo k přejmenování na OBSE. Přesto dodnes OBSE nemá mezinárodněprávní subjektivitu a nejedná se tak o plnoprávnou mezinárodní organizaci jakou jsou například OSN, Rada Evropy nebo NATO.²

OBSE navíc sdružuje 56 účastnických států z Evropy, zakavkazské a středoasijské republiky a dále i USA a Kanadu.³ Rozdíly mezi státy v OBSE jsou velmi výrazné. OBSE má také poměrně rozvětvenou strukturu. Kromě ministerských setkání, summitů, parlamentního shromáždění funguje nejen klasický sekretariát a generální tajemník, ale také řada

podpůrných a doplňujících institucí. Jedná se například o Úřad pro demokratické instituce a lidská práva se sídlem ve Varšavě, Kontaktní místo pro Romy a Sinty nebo úřad Vysokého komisaře pro národnostní menšiny se sídlem v Haagu atd.⁴ OBSE má širokou agendu, rozvětvenou strukturu, rozdílné účastnické země a nejasnou právní subjektivitu. Nelze se tedy divit problémům Organizace s efektivitou a s hledáním vlastní identity.

OBSE	Zaměření činnosti	Náplň práce/projekty
1. dimenze	Politicko-vojenská	Jedná se o hlavní zaměření činnosti OBSE. Patří sem otázky kontroly zbrojení, boj proti terorismu, prevence konfliktů, postkonfliktní management atd.
2. dimenze	Ekonomicko-ekologická	Ekonomické aktivity jsou spojené především s migrací, dopravou a energickou bezpečností. Environmentální aktivity se zabývají především otázkami spojenými s nebezpečným odpadem, vodními zdroji a přístupem k informacím spojeným s ochranou životního prostředí.
3. dimenze	Lidskoprávní	V rámci 3. dimenze se OBSE zabývá hlavně problematikou obchodu s lidmi, demokratizací, sledováním voleb, vzděláním, ochranou práv menšin atd.

Hospodářský rozvoj za novou železnou oponou?

Hlavním problémem je již samotný charakter této „největší regionální mezivládní organizace na světě“. Politické, ekonomické i sociální rozdíly mezi jednotlivými účastnickými zeměmi OBSE jsou tak velké, že je velmi obtížné vytvořit katalog společných konkrétních cílů. Navíc na území OBSE existuje řada zamrzlých i živých konfliktů, v Organizaci jsou obě bývalé

V prvním letošním čísle Politologického časopisu naleznete například studii Petra Kratochvíla a Ondřeje Šimona „EU jako aktér: Analýza uznání jako dimenze aktérství Evropské unie“. V rubrice článků může zaujmout anglický text o českém organizovaném zločinu autorů Tomáše Šmída a Petra Kupky „Czech Organized Crime: Structural Development and Activities of Czech organized Crime“.

V časopise najdete také text Jakuba Charváta „Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010“, nebo článek „Rozšíření EU z pohledu CDU/CSU: CDU/CSU v Evropském parlamentu jako jeden celek?“, jehož autory jsou Michal Vít a Petr Kaniok.

V rubrice materiál si můžete přečíst příspěvek Lukáše Novotného „Trendy veřejné diplomacie v dnešní zahraniční politice“.

Politologický časopis lze objednat na stránkách Mezinárodního politologického ústavu MU (www.iips.cz).

supervelmoci USA a Rusko a účastnické země se často velmi liší v pohledu na transparentnost svých vojenských sil, na charakter demokracie nebo na lidská práva. Nejde tak jen o to, že mnohá jednání institucí OBSE se protahují nekonečnými výměnami názorů, například mezi Arménií a Ázerbájdžánem, nebo spory mezi evropskými zeměmi a Ruskem, ale akceschopnost celé organizace je narušena neexistencí politické shody a těžkopádnými procedurálními pravidly. Ke každému rozhodnutí OBSE je totiž potřeba konsensu všech účastnických zemí a nelze se potom divit, že například česká velvyslankyně při OBSE Veronika Kuchyňová Šmigolová mluví o „bezzbosti“ organizace a o přetrvávající „železné oponě“ mezi Západem a Východem.

V posledních letech se však i OBSE snaží v jednotlivých dimenzích konkretizovat své cíle a v 2. dimenzi, tedy v projektech hospodářského rozvoje a ochrany životního prostředí, se více na práci OBSE podílí i země východní Evropy a kaspického regionu. Druhá dimenze OBSE dostala v roce 1997 impuls v podobě vzniku nové pozice specializovaného koordinátora pro tato témata v rámci sekretariátu OBSE. Na setkání mistrů v Maastrichtu v roce 2003 pak účastnické státy přijaly Strategický dokument OBSE pro ekonomickou a ekologickou dimenzi, který navazuje na starší dokumenty Organizace z Bonnu (1990) nebo Istanbulu (1999).

„Strategie“ z Maastrichtu však stále není precizním výhledem s jasně vytyčenými cíli a prostředky k jejich naplnění. Ve dvanáctistránkovém dokumentu se až čtyřicetkrát vyskytuje slovo „spolupráce“ nebo až dvacetkrát slovo „pomoc“ a míra obecnosti a vágnosti znemožňuje brát text opravdu vážně. Úřad koordinátora pro 2. dimenzi nicméně v současné době připravuje akční plány, kde se snaží identifikovat „přidanou hodnotu“ OBSE oproti dalším mezinárodním organizacím, jejichž cíle jsou často zaměřené výlučně ekonomicky a mají tak mnohem jasnější úkoly. Mnohé účastnické státy nebo předsednické země

se snaží využít OBSE k zdůraznění vlastní agendy, jak to během svého předsednictví v roce 2010 zkoušel i Ázerbájdžán nebo jak to často zkouší i Slovensko v souvislosti s energetickou bezpečností. Tímto způsobem se OBSE „specializuje“ a každoročně zaměřuje na konkrétní otázky.

Rok 2011 patří energetice a rozvoji

Konkretizace cílů OBSE v rámci druhé dimenze probíhá každoročně především skrze Ekonomické a environmentální fórum (EEF), které pravidleně na podzim hostí Praha. Řecké předsednictví v roce 2009 si vybralo za svou hlavní prioritu a za téma 17. EEF otázku migrace a energetickou bezpečnost. Kazachské předsednictví soustředilo svoji pozornost na dopravu, správu hranic a mezinárodní přepravu a 18. EEF v roce 2010 tak projednávalo hlavně možnosti zlepšení spojení mezi Evropou a Asií, bezpečnost dopravy ve Střední Asii nebo možnosti zlepšení správy hranic.

Na rok 2011 si litevské předsednictví OBSE vytyčilo jako hlavní téma energetickou bezpečnost a udržitelný rozvoj. Od začátku roku se tato témata na všech schůzkách OBSE ve Vídni neustále opakují a každý stát se snaží diskusi stočit ke svým prioritám. Letošní 19. Ekonomické a environmentální fórum, které proběhne v září v Praze, se bude dle zástupce litevského předsednictví Egidijuse Meilunase snažit o „využití unikátní transatlantické a panevropské vazby mezi účastnickými státy OBSE“ a pokusí se „o podporu dialogu a důvěry“. Je však otázka, zda budou země OBSE skutečně ochotny se alespoň v některých oblastech dohodnout a prakticky využít velmi rozvětvenou a širokou strukturu OBSE.

Směrem k větší transparentnosti

Během prvního přípravného zasedání 19. EEF na za-

Hofburg, sídlo OBSE ve Vídni, zdroj: OBSE.

Balík, S., Hloušek, V.
Holzer, J., Šedo, J.**Politický systém českých zemí 1848-1989**

Kniha si klade za cíl zaplnit mezeru v české společenskovedné produkci, která spočívá v absenci textu věnovaného vývoji politického systému v českých zemích od počátečních konstitučních experimentů v letech 1848-1849 až do pádu reálně socialistického režimu v roce 1989.

Ambicí autorů nebylo dublovat existující historiografickou produkci, ale podívat se na vývoj moderní české politiky z politologického úhlu pohledu tak, aby mohli provést klasifikaci jeho jednotlivých vývojových fází. Primárním motivem pro vznik tohoto svazku byla potřeba nabídnout studentům politologie a ostatních sociálních věd přehledný text o jednotlivých modelech politického uspořádání českých zemí v minulých více jak sto padesáti letech.

Publikaci lze objednat na stránkách Mezinárodního politologického ústavu MU (www.iips.cz).

čátku února ve Vídni⁵ se zástupce USA snažil diskusí OBSE směřovat k otázce transparentnosti jednání států i firem v oblasti energetiky a podobné iniciativy představily i Kyrgyzstán a Ázerbájdžán. V Kyrgyzstánu je od roku 2010 v platnosti nová *Iniciativa transparentnosti energetického sektoru* (Fuel and Energy Sector Transparency Initiative; FESTI), která zavazuje firmy zapojené do energetického průmyslu a obchodu v zemi k mnoha podmínkám a zavazuje státní orgány k transparentnímu jednání.

Podobnou iniciativu prosazuje také Ázerbájdžán, který se v roce 2009 stal první zemí plnící kritéria mezinárodní *Iniciativy pro transparentnost těžebního průmyslu* (Extractive Industries Transparency Initiative; EITI). Tento projekt byl vyhlášen v roce 2002 bývalým britským premiérem Tony Blairem na summitu v Jižní Africe a Ázerbájdžán se na jeho spuštění a zkušební provozu poměrně aktivně podílel. Dnes je iniciativa EITI implementována v asi třiceti zemích světa a dvacet z nich pro EITI píše pravidelné zprávy o stavu svého těžebního průmyslu. Jedná se tak o poměrně úspěšnou iniciativu, která prosazuje transparentnost, vedení auditů a například i podíl občanské společnosti na rozhodování o nerostném bohatství země. Skutečně podrobná analýza fungování EITI, zapojení jednotlivých zemí a efektivitu by si nicméně vyžádala mnohem větší prostor, než je možné iniciativě věnovat na tomto místě.

Podobným směrem míří i USA, které na vídeňském zasedání OBSE představily projekt *Zveřejni, co platíš* (Publish What You Pay; PWYP). Tato iniciativa se podobně jako výše uvedené FESTI a EITI snaží zvýšit transparentnost jednání firem působících v těžebním průmyslu. S tímto souvisí také nový americký zákon tzv. Dodd-Frank Act, který byl v roce 2010 v USA schválen. Dodd-Frank Act například přikazuje velkým společnostem, které jsou obchodovány na burze, zveřejňovat informace o platbách, které posílají do rozpočtů USA nebo jiných států a které jsou spojeny s těžebním průmyslem (například se získáním licence na těžbu). Tento přístup veřejně podpořil i francouzský prezident Sarkozy, takže je v budoucnu možné i v Evropě očekávat diskuse nad podobnými návrhy.

Důležitá role polních misí

Pokud odhlédneme od kongresů, strategií, summitů a dalších „diplomatických institucí“ OBSE, hlavní a opravdu praktickou součástí práce OBSE v souvislosti s kaspickým regionem jsou tzv. polní mise, které OBSE v jednotlivých zemích zřizuje. Předávání zkušeností na specializovaných konferencích nebo podpora iniciativ hospodářského rozvoje regionu ze strany OBSE má svůj význam, nicméně práce polních misí tvoří skutečně „prodlouženou ruku“ Organizace do jednotlivých zemí. V další části textu se proto budu věnovat polním misím OBSE ve státech kaspického regionu.

Jak již bylo řečeno, práce OBSE se skládá ze tří dimenzí. Z hlediska rozpočtu, který byl na rok 2011 schválen ve výši asi 150 mil. EUR, je druhá dimenze nejméně podporovaná. V jednotlivých misích se však míra podpory projektů druhé dimenze výrazně liší. V některých misích sice takové projekty nejsou součástí mandátu mise a zcela chybí (např. mise v Chorvatsku) a někde patří mezi velmi málo podporované (např. mise v Albánii), někde se však jedná o nejvýznamnější součást práce mise (např. v Arménii či Kazachstánu).

Úřad OBSE pro koordinaci ekonomických a environmentálních aktivit je nicméně podfinancován a projekty v této oblasti se musí snažit získávat mimorozpočtové prostředky, které však v oficiálním rozpočtu nejsou zaznamenány. V praxi tak některé státy skrze polní mise OBSE financují své projekty mimo rozpočet Organizace a využívají tak již zavedenou institucionální strukturu a servis, který polní mise poskytují. Polní mise tak plní nejen svou roli v rámci cílů OBSE, ale jednotlivé západní země skrze ně mohou prosazovat své priority.

V současné době OBSE řídí 17 misí či úřadů v zemích jihovýchodní Evropy, východní Evropy, Kavkazu a Střední Asie. Nejnákladnější položkou v rozpočtu OBSE je mise v Kosovu, která má k dispozici asi 16 % rozpočtu celé organizace (tj. asi 27 mil. EUR). Nejvíce finančních prostředků využívá OBSE v regionu jihovýchodní Evropy (asi 42 % celkového rozpočtu).

Summit OBSE v Astaně; zdroj: OBSE.

Hospodářské reformy, podnikání a ekologie

Na Kavkazu má OBSE mise v Arménii a Ázerbájdžánu a ve Střední Asii mise v Kazachstánu, Turkmenistánu, Kyrgyzstánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu.⁶ Co vlastně polní mise dělají? Většinou organizují projekty na podporu a zlepšování veřejné správy, boje proti korupci, hospodářského rozvoje a ochrany životního prostředí. Tyto projekty mají většinou podobu školení, organizaci workshopů nebo konferencí. Mise OBSE tak přináší především „know-how“, například financují sepsání analýz, publikaci komentářů k zákonům nebo podporují práci místních nevládních organizací.

Mise v Arménii a v Ázerbájdžánu v roce 2010 na ekonomické a ekologické projekty vynaložily téměř 500 tisíc EUR, respektive 366 tisíc EUR, což jsou srovnatelné částky jako u investic do projektů v ostatních dimenzích. Mise se zabývají především podporou hospodářských reforem, vytváření příznivého podnikatelského prostředí a odstranění ekologických hrozeb (například skladiště chemikálií z dob SSSR).

Mise v Kazachstánu a Uzbekistánu v roce 2010 vyčlenily na projekty 2. dimenze největší položky ze svého rozpočtu. OBSE se v těchto zemích zaměřují zejména na implementaci a dodržování protikorupčních pravidel. V ekologické oblasti, což je hlavní pilíř působení obou misí, je důležitá především oblast Aralského jezera. Mise v Turkmenistánu, Tádžikistánu a Kyrgyzstánu do projektů 2. dimenze investují méně a zabývají se hlavně podporou zemědělství šetrného k životnímu prostředí nebo organizují osvětové kampaně a školení pro úředníky či podnikatelskou sféru.

Jak je vidět na výše uvedeném přehledu, projekty polních misí OBSE v 2. dimenzi jsou velmi rozmanité a často překračují běžné vnímání práce OBSE jakožto organizace zaměřené na bezpečnost. Organizace hlásá před-

stavu tzv. „celostní bezpečnosti“, která závisí nejen na ozbrojených složkách nebo bezpečnosti hranic, ale i na kvalitě státní správy nebo hospodářském rozvoji. Ostatně podobný názor zastává i současný velvyslanec USA v Praze Norman L. Eisen, bývalý šéf prezidenta Obamy v zprůhledňování administrativy USA, který na březnové přednášce pro studenty Právnické fakulty Masarykovy university horoval pro zavedení kurzu „Governance Security“, který by do otázek spojených s bezpečností zařadil právě otázky dobré správy, regulace lobbingu nebo boje proti korupci.

Z dokumentu, který nedávno vydal sekretariát OBSE, vyplývá, že polní mise v kaspickém regionu se v ekonomické oblasti soustředí především na zlepšení správy věcí veřejných (boj proti korupci, transparentnost, zlepšení legislativního prostředí), boj proti praní špinavých peněz, zlepšování podnikatelského prostředí, podpora koncepčního zlepšování dopravní infrastruktury a správy hranic. V oblasti ochrany životního prostředí se jedná především o identifikaci hlavních ekologických rizik, ochranu půdního fondu a vodních zdrojů, také na klimatické změny a hlavně na informovanost a spolupráci veřejného sektoru s občanskou společností. OBSE například podporuje vznik a provoz tzv. Aarhuských center, což jsou informační kanceláře, které v souladu s Úmluvou o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí fungují jako centra pro školení a informace o ochraně životního prostředí. Aarhuská úmluva byla sjednána v roce 1998 v dánském městě Aarhus a jejími signatářskými státy je asi 40 zemí. Například v Ázerbájdžánu jsou tři Aarhuská centra, ve městech Baku, Ganja a Gazach.

OBSE jako nedůležitá organizace?

Jakožto obří mezinárodní organizace trpí OBSE řadou problémů, z nichž asi největší je rozdílnost jejích členů a z toho plynoucí neexistence jasných politic-

Studentská sekce Mezinárodního politologického ústavu MU

Studentská sekce Mezinárodního politologického ústavu MU byla založena v květnu 1998 jako dobrovolné sdružení studentů Masarykovy univerzity. Cílem Studentské sekce je podpora rozvoje akademických a vědeckých aktivit studentů MU stejně jako podpora spolkové činnosti na Masarykově univerzitě.

Hlavními aktivitami Studentské sekce je pravidelné pořádání diskuzí na aktuální problematiku mezinárodního dění, tematický filmový klub, studentský rádiový pořad Summit v univerzitním Rádiu R a analytické centrum vydávající ve spolupráci s internetovým časopisem Global Politics periodikum *Zaměřeno na EU*. Na počátku roku 2010 vznikla v Studentské sekci pracovní skupina zabývající se problematikou rozvojových zemí, jejímž cílem je kriticky poukázat na trendy současné mainstreamové diskuze v této oblasti. V březnu proběhla již 3. exkurze pořádaná Studentskou sekci, tentokrát do Vídně.

Další informace najdete na stránkách ssiips.blog-spot.com a www.iips.cz nebo na emailu student@iips.cz.

Vydává:
Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy univerzity,
Žerotínovo nám. 617/9,
601 77 Brno

Adresa redakce:
Mezinárodní politologický
ústav, Joštova 10, 602 00
Brno, Česká republika
Tel./Fax: +420 549 495 769
iips@iips.cz, www.iips.cz

Jazyková korektura:
Zuzana Pulcová
Tisk: Reprocentrum Blansko

Redakční rada:
Jana Kovačovská (šéfredak-
torka), Eltay Dilbazi, Hedvika
Kodoušková, Petr Ocelík, Jan
Osička, Tomáš Vlček, Veronika
Zapletalová, Lukáš Hoder
Sazba: Jindřich Smělmír
Registrace MK ČR: E 18888
ISSN 1803-8611.

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy univer-
zity (IIPS) je nezávislým vě-
deckým pracovištěm, které se
od svého založení v roce 1990
zaměřuje na studium proble-
matiky politického, sociální-
ho, ekonomického a právního
vývoje společnosti.

IIPS se aktivně podílí na for-
mování současné podoby
politické vědy tím, že ini-
ciuje a realizuje vlastní vý-
zkumné projekty, pravidelně
zveřejňuje výsledky svého
výzkumu v periodických
i neperiodických publika-
cích, koordinuje a organizu-
je konání odborných konfe-
rencí, seminářů a přednášek.

Mise OBSE v Podněstří, zdroj: OBSE.

kého mandátu. Když si představíme, jakým problé-
mům z podobných důvodů čelí mnohem více homo-
genní EU, pak je zřejmé, proč řada diplomatů skep-
ticky nad OBSE láme hůl a považuje ji za organizaci
bez větší důležitosti. Pokud bychom se podívali na-
příklad na stručné srovnání Kyrgyzstánu a Ázerbájdžánu,
složitost shody na základních cílech OBSE je
zřejmá. Kyrgyzstán nemá skoro žádné nerostné bo-
hatství a 93 % své energie získává z vodních elektrár-
ren. Na druhé straně Ázebějdžán má obrovské záso-
by zemního plynu a ropy a hrozí mu dokonce problé-
m tzv. „utopení v penězích“ (resource curse). S
ohledem na takto velké rozdíly mezi účastnickými
zeměmi je dohoda na prioritách OBSE například v ob-
lasti energetické bezpečnosti velmi složitá.

Na druhou stranu, jak jsem se snažil ukázat v tomto
textu, velká část práce OBSE naplňuje původní man-
dát a cíle „otců zakladatelů“ a poskytuje důležité pro-
středky pro zlepšování spolupráce mezi účastnickými
zeměmi. V rámci 2. dimenze se nejedná pouze o
práci ve prospěch zlepšování veřejné správy, ale
i o projekty ochrany životního prostředí, ať už se jed-
ná o likvidaci starých ekologických škod z dob bývalé
SSSR nebo o podporu práce Aarhuských infor-
mačních center. Z této spolupráce těží i země kas-
pického regionu, které si uvědomují důležitost mno-
hých témat 2. dimenze a bez ohledu na řadu rozpo-
rů se zeměmi EU či USA dokáží se Západem spolu-
pracovat. Pokud platí slova o existenci nové „železné
opony“ mezi Západem a Východem, práce OBSE na-
bourává její neprostupnost a podporuje spolupráci
mezi státy euroasijského regionu.

Poznámky

1) Jednání KBSE a tzv. Závěrečný akt KBSE z Helsinek z roku
1975 je považován za jeden z důležitých impulsů pro vznik
Charty 77 v bývalém Československu a dalších protirežim-
ních iniciativ v komunistických zemích.

2) Přestože byla OBSE přejmenována v roce 1994 na or-
ganizaci, doposud nezískala mezinárodněprávní persona-
litu. Na jedné straně tímto získává OBSE jistou flexibilitu,
na druhé straně však ztrácí jistotu a efektivnost.

3) Ve vídeňském sídle OBSE zasedá také řada tzv. partnerských
zemí OBSE ze středoasijského regionu (Alžírsko, Egypt, Izrael,
Jordánsko, Maroko a Tunisko) a asijského regionu (Japonsko,
Jižní Korea, Thajsko, Afghánistán, Mongolsko a Austrálie).

4) Struktura OBSE dále zahrnuje i Představitel pro svobo-
du médií (Representative on the Freedom of the Media)
se sídlem ve Vídni, tzv. Minskou skupinu, která hledá ře-
šení konfliktu o Náhorní Karabach, tzv. Joint Consultative
Group, jež se zabývá dodržováním Dohody o konveč-
ních zbraních v Evropě a dále i tzv. Open Skies Consultative
Commission, která dohlíží na dodržování dohody Ote-
vřené nebe, jež vstoupila v platnost roku 2002.

5) Ekonomické a environmentální fórum má každoroč-
ně kromě hlavního zasedání v Praze také dvě přípravné
schůzky, první letos už proběhla ve Vídni, druhá bude
v dubnu ve městě Druskininkai v Litvě.

6) V Jihovýchodní Evropě jsou to Kosovo, Bosna a Her-
cegovina, Chorvatsko, Srbsko, Černá Hora, Makedonie
a Albánie. Ve Východní Evropě pak mise v Moldávii a
na Ukrajině. Misi v Bělorusku Lukašenkův režim odmí-
tl prodloužit možnost pokračovat ve své práci a měla
by být do března 2011 zcela zrušena. V současné době
OBSE jedná alespoň o pokračování některých projektů
a účastnické státy uvažují o možné reakci na tento krok
běloruské vlády.

Zdroje

- Brander, Sonya (2009): *Making a credible case for a legal per-
sonality for the OSCE*, OSCE Magazine, March – April 2009,
on-line text (<http://www.osce.org/secretariat/36184>).

- OBSE (2010a): *The legal framework of the OSCE*, Summit
2010 Astana, on-line text ([http://summit2010.osce.org/
en/in_focus/node/255](http://summit2010.osce.org/en/in_focus/node/255)).

- OBSE (2010b): *Annual Activity Report*, June 2009 – May
2010, Office of the Co-ordinator of OSCE Economic and
Environmental Activities, Vídeň.

- Webové stránky OBSE, www.osce.org.

Lukáš Hoder

Lukáš Hoder vystudoval Právnickou fakultu a Fakultu sociálních studií Masarykovy
univerzity a jako právník působil na Úřadu vlády ČR v Praze. V současnosti je
doktorským studentem na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií
FSS MU, členem Centra pro lidská práva a demokratizaci Mezinárodního po-
litologického ústavu Masarykovy univerzity a šéfredaktorem internetového
časopisu Global Politics.